ÑAPA
Weekendbijlage
van dagblad Amigoe
zaterdag 24 januari 2015

Alton Paas:

Alles gebeurt met een reden’

Pagina 8 & 9

Inhoud

1 Voorpagina

2 Inhoud

3 Uitgelicht

4 Gezondheid

5 Erfgoedatlas

6&7 Deugden: Oordeelskunst

8&9 Alton Paas

10 Management

11 Eten & drinken

12&13 3D-printing

14 Recht

15 Puzzels

16 Beroep onder de loep

Foto van de week.

We komen hem vaak tegen op de Caribische eilanden, deze bijzondere zangvogel met zijn bont gekleurde verenpracht en altijd het bekijken waard. Humphrey Plantijn dacht hier kennelijk ook zo over, koos zijn moment en maakte deze mooie opname van een troepiaal. Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

EINDREDACTEUR Hans Vaders

VORMGEVING Wendela Ataliede, Linda van Eekeres, Sarah Kuiper, Oscar Vanegas

Voorpaginafoto: Ken Wong

Aan deze Ñapa werkten mee:

Marja Berk, Monique Casimiri, Hans de Haan, Brede Kristensen, Ad van Loon, Susanne Pendjol-Klarenbeek, Jan de Ruijter, May Voges, Mineke de Vries, Miriam de Windt, Ken Wong

Thuis.

Ziek

Monique Casimiri

Ik ben ziek. Echt ziek. Ik loop er eigenlijk al jaren mee, maar werd niet altijd geloofd. Het had ook geen naam. Nog niet. Ik sprak ook weinig mensen die er ook last van hadden. Sporadisch kwam ik ze tegen, maar ook zij wisten niet hoe het heette of wat ze er tegen konden doen. Gelukkig gaat het ziek zijn uiteindelijk altijd weer over. Althans, de scherpe randjes gaan eraf, en tegen de tijd dat je denkt, nu ben ik er vanaf steekt het weer de kop op en begint het hele gelazer weer van voor af aan.
Nu las ik een paar weken terug een artikel in de krant en ik herkende mijzelf daarin. Het ging over mijn ziekte. De ziekte die zo weinig mensen hadden, maar deze dokter vertelde over een grote groep mensen die dezelfde symptomen had. Het openbaart zich meestal met hoofdpijn, buikpijn en moeheid. Maar bij doorvragen blijken deze mensen helemaal niet lekker in hun vel te zitten. De dokter vertelde ook dat deze ziekte met name veel voorkomt onder Antillianen en Surinamers. Het had een naam, namelijk winterdip.
De verklaring was simpel, te weinig zonlicht, te weinig familie en te weinig tijd om allerlei zaken af te kunnen handelen, zoals bankzaken, doktersbezoek, en dergelijke. Door de lange werkdagen blijft hier weinig tijd voor over en juist naar die dokter moeten we gaan om aan te geven dat we geen tijd hebben om naar de dokter te gaan en dat we daar ziek van worden. We krijgen er buikpijn en hoofdpijn van. En die moeheid. De dagen zijn te kort in Nederland om voldoende zonlicht tot ons te nemen. We zitten veel binnen, want buiten is het te koud.
De remedie van de dokter was een ticket boeken naar Curaçao om daar in de winter een paar weken te verblijven. En daar zit natuurlijk wel wat in. Je ziet je familie weer, je hebt voldoende zonlicht om er weer een paar maanden tegenaan te kunnen en je hebt tijd zat. Je hebt immers vakantie, dus je hoeft niets, er zit nergens een tijdsdruk op.
Alleen wie betaalt dat? Alleen al dat gegeven is reden om hoofdpijn te krijgen. Het is niet te betalen. De zorgverzekering biedt een alternatief. Lichttherapie. Met een felle lamp wordt men blootgesteld aan intensief licht. Je moet zo'n anderhalf tot twee uur per dag in het licht van die lamp zitten, waarbij je wel mag lezen, werken of anderszins, als het licht maar via je ogen binnenkomt. Het schijnt goed te helpen. Het is beter voor je portemonnee dan een ticket richting Antillen, alleen die bijwerkingen weerhouden me ervan om het uit te proberen: hoofdpijn en vermoeidheid.
Op Blue Monday, dat verzonnen blijkt te zijn, maar daardoor niet minder waar is, dit schrijven over je winterdip is toch wel de ultieme vorm van zelfkwelling. Ik word er ziek van.

Uitgelicht.

Banenmarkt jongeren Bánda'bou

Met een algemene jeugdwerkloosheid van 37,2 procent (volgens de laatste cijfers uit 2013), moeten er er ook op Bánda'bou veel jongeren zonder baan zijn, misschien wel meer dan gemiddeld. De agenten van wijkteam Barber kwamen in elk geval zo vaak in contact met werkloze jongeren dat ze in samenwerking met CDM en de Isla afgelopen zaterdag in het Sentro di Bario van Tera Kòrá een banenmarkt hielden voor jongeren op Bánda'bou.

Foto's: **Ad van Loon**

Medisch.

Medische informatie op internet

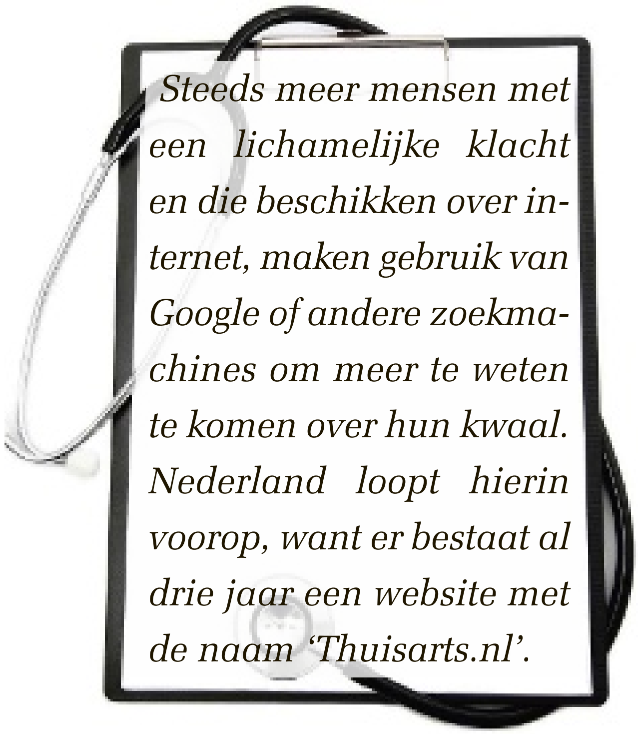

Tekst: **Hans de Haan**

Vorige maand stond in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde een artikel getiteld: 'Dokter, weet dat uw patiënt googelt', met twee illustratieve ziektegeschiedenissen. De auteurs van dit artikel signaleren de trend dat - althans in Nederland - mensen in toenemende mate gebruik maken van internet om medische informatie te verkrijgen over ziekte of aandoeningen van henzelf of hun naasten. Patiënten krijgen op deze manier steeds meer medische kennis en willen ook graag meebeslissen over het beleid. Dat kan voor de arts af en toe best lastig zijn, vooral als mensen menen de symptomen van een ernstige ziekte te hebben ontdekt.
De auteurs hebben ook literatuuronderzoek verricht naar de frequentie van het gebruik van internet voor medische informatie en vonden dat 66 à 85 procent van de onderzochte mensen hiervan gebruik maakt, zowel voor henzelf als voor een familielid of vriend. Vrouwen maken hiervan meer gebruik dan mannen.

Betrouwbare websites?

De meeste mensen gebruiken de zoekmachines Google of Bing, maar het is voor leken moeilijk om te beoordelen in hoeverre bepaalde websites betrouwbare informatie verstrekken over diverse medische zaken. Het is vaak zoeken in een doolhof. Zo worden velen misleid door commerciële websites die aantrekkelijk zijn opgesteld, overduidelijk informatie verstrekken om vervolgens producten aan te prijzen die de desbetreffende klachten 'gegarandeerd' doen verdwijnen. Het valt daarom voor veel mensen niet mee om medische informatie te krijgen uit betrouwbare bron. Gelukkig bestaan die websites wel, namelijk www.betrouwbarebron.nl en www. thuisarts.nl. Laatstgenoemde website bestaat al drie jaar en eind vorig jaar zijn de resultaten gepubliceerd van de ervaringen hiermee in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde onder de titel: 'Thuisarts.nl, hoe bevalt dat?'

Wat is thuisarts.nl?

Het is een website met informatie over ziekte en gezondheid voor het brede publiek, gemaakt door huisartsen. Het doel van de website is om patiënten te stimuleren bewuster om te gaan met hun gezondheid en hen in staat te stellen daarin de juiste keuzes te maken. De informatie op de website is gebaseerd op wetenschappelijke bronnen, zoals standaarden van de vereniging van huisartsen en farmacotherapeutische en multidisciplinaire richtlijnen, uiteraard omgezet in een begrijpelijke patiëntenversie. Vanachter de computer kunnen bezoekers van de website zelf inschatten of zij al dan niet een bezoek moeten brengen aan de huisarts of al dan niet baat zullen hebben van de voorgestelde zelfzorgadviezen.
Er is nog geen wetenschappelijk onderzoek verricht naar het gebruik en het effect van deze website, met name naar de invloed op de medische consumptie. Er zijn wel enquêtes gehouden naar het gebruik ervan die lieten zien dat de meeste respondenten tevreden waren over de geboden informatie.
Thuisarts.nl werd in november 2011 gepresenteerd tijdens het jaarcongres van het Nederlandse Huisartsengenootschap en in maart 2012 officieel gelanceerd voor het publiek door minister Schippers van Volksgezondheid. De website werd in 2014 gemiddeld 60.000 maal bezocht. De toptien van gekozen onderwerpen is: blaasontsteking, vaginale afscheiding, griepcheck, diarree, lage rugpijn, hoge bloeddruk, anticonceptiepil, hoofdpijn zelftest, koorts bij kinderen en waterpokken.

Het bezoek aan de website

Om een idee te geven wat bezoekers van de website kunnen verwachten, volgt hier een weergave van de inleiding ervan.

Voor wie is site bedoeld?

Thuisarts.nl is bedoeld voor mensen die informatie zoeken over gezondheid en ziekten.
U kunt de informatie op deze website gebruiken:
- om gezond te blijven;
- om klachten zelf aan te pakken;
- als u zich afvraagt wanneer u naar de huisarts moet gaan;
- als u zich wilt voorbereiden op een gesprek met uw huisarts;
- als u de uitleg en adviezen nog eens na wilt lezen na een bezoek aan uw huisarts;
- als u op zoek bent naar meer informatie over een onderwerp.

Hoe zoekt u informatie op?

U kunt de informatie op drie manieren zoeken:
- op alfabet;
- via de letterbalk;
- met een zoekwoord op een lichaamsdeel.

Wat biedt Thuisarts.nl?

Elk onderwerp begint met een korte samenvatting. Als u verder klikt, krijgt u antwoord op vragen als:
- Waardoor komt het?
- Kan het kwaad?
- Wat kan ik er zelf aan doen?
- Hoe wordt het behandeld?
- Wanneer moet ik contact opnemen met mijn huisarts?
- Hoe gaat het verder?
- Waar vind ik meer informatie?

Vaak staan er filmpjes, plaatjes of tekeningen bij met uitleg of instructies.
Op Thuisarts.nl zoekt u naar informatie waar en wanneer het u uitkomt. De website vertelt wat u zelf kunt doen aan uw klachten én wanneer u de huisarts moet bellen.

Betrouwbare informatie?

Huisartsen werken met wetenschappelijke richtlijnen volgens een opgave en verder met richtlijnen van het Landelijk Centrum voor Infectieziekten van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). Waar mogelijk zijn de teksten op Thuisarts.nl afgestemd met patiëntenorganisaties die informatie geven die op wetenschappelijk onderzoek is gebaseerd. De informatie is gebaseerd op reguliere geneeskundige wetenschap. Thuisarts.nl is onafhankelijk van commerciële bedrijven, zoals bijvoorbeeld de farmaceutische industrie.

Wie is verantwoordelijk?

Thuisarts.nl is een initiatief van het Nederlands Huisartsen Genootschap (NHG), de wetenschappelijke vereniging van huisartsen. Het NHG ontwikkelt de landelijke richtlijnen, nascholing voor huisartsen en huisartsenbrochures en verzorgt de bijbehorende patiënten- en publieksinformatie op Thuisarts.nl en in patiëntenfolders. De informatie op Thuisarts.nl is samengesteld door huisartsen, is onafhankelijk en wetenschappelijk verantwoord. Het NHG zorgt ervoor dat de website actueel blijft en wordt aangepast aan nieuwe richtlijnen.

Uit betrouwbare bron

De andere, eerder genoemde website is www.uitbetrouwbarebron.nl. Deze heeft een andere opzet, vraagt om meer initiatief en is vooral goed bruikbaar voor specialistische onderwerpen. Dit komt, omdat de redactie ervan behalve uit huisartsen, ook uit diverse medische specialisten bestaat. Op de homepage kan een keuze worden gemaakt uit: Nieuwsportaal, Ziekten en Klachten, Spoed en EHBO, Medicijnen en Forums. Het is een goed alternatief en inderdaad, absoluut betrouwbaar.

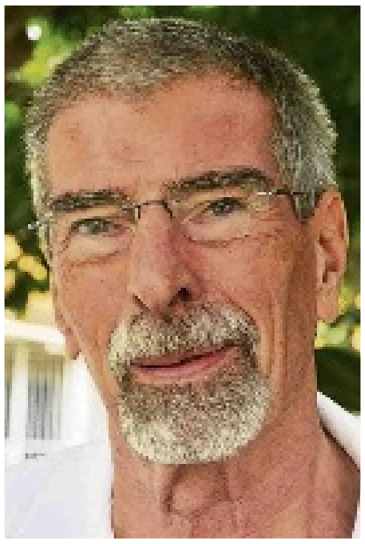

Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

Erfgoedatlas geeft identiteit

De nieuwste loot aan de boom van welbekende Bosatlassen: De Bosatlas van het Cultureel Erfgoed. Fabrieken, forten, vissersschepen passeren de revue. Maar ook het erfgoed van de voormalige koloniën in de overzeese gebiedsdelen kreeg een – weliswaar bescheiden – plaats.

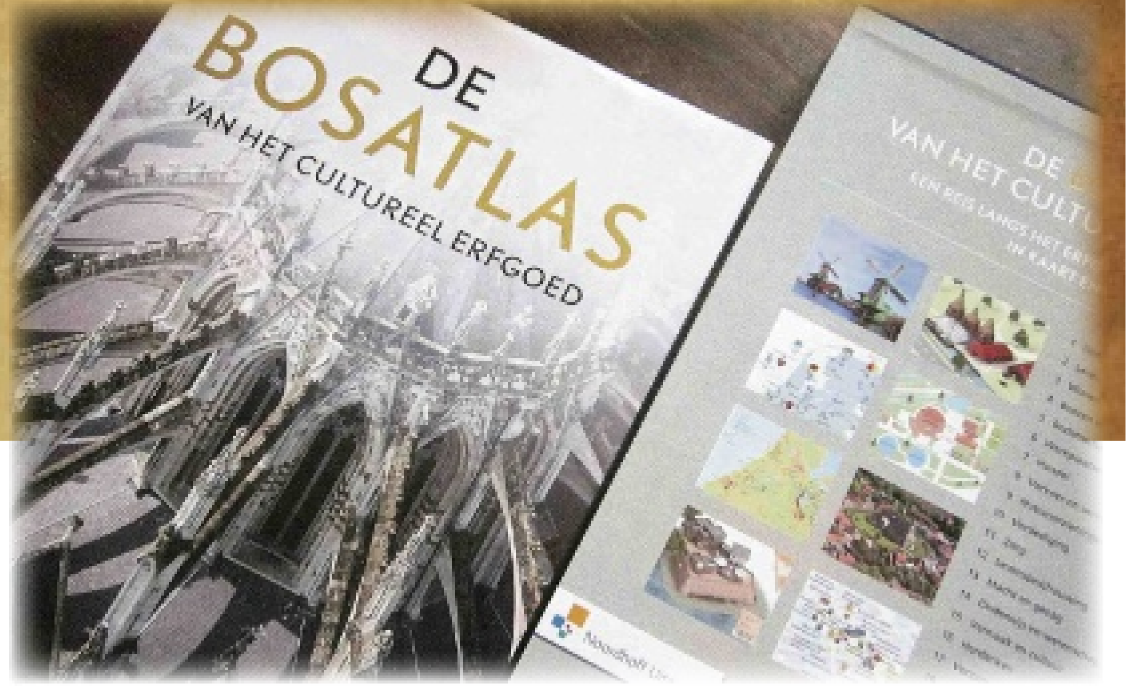

Tekst en foto's: **Mineke de Vries**

De Bosatlas, een bijna nostalgisch gegeven uit ieders schoolverleden. Maar behalve de reguliere schoolatlas verschijnen de laatste jaren atlassen die voorzien in de hedendaagse behoefte aan werken om onze identiteit vast te leggen. In deze traditie past De Bosatlas van het Cultureel Erfgoed, die een breed beeld schetst van bewaarde, ook overzeese cultuur.

Het zwaartepunt mag liggen op bebouwd erfgoed, er is ook aandacht voor immaterieel erfgoed: rituelen en tradities als bloemencorso's, carnaval, popmuziek, voetbalclubs. "Ondanks dat atlassen, woordenboeken en encyclopedieën dreigen te verdwijnen als gevolg van internet, onttrekt de Bosatlas zich aan deze ontwikkeling. Hoe meer informatie beschikbaar komt, des te groter lijkt de behoefte aan inkadering." Dat zegt Peter Vroege, sinds 2002 uitgever Bosatlassen van Noordhoff Uitgevers Groningen. Hij ontwikkelde een nieuwe generatie consumentenatlassen, die hun weg vonden naar een breed publiek. Van deze nieuwe atlas werden in een paar maanden al 17.000 exemplaren verkocht.

Cariben

Het merendeel van de nieuwe atlas is gewijd aan Nederland, maar de Cariben komen in diverse hoofdstukken terug. Zo worden in 'Erfgoed in het buitenland' Europa, Afrika, Noord-Amerika, Azië, Suriname en de Nederlandse Antillen beschreven.
De introductie bestaat uit een spread van de slavenhuisjes op Bonaire. Aan de orde komen de forten in Ghana van waaruit de handel in goud en slaven plaatsvond. Bij Suriname staat een kaartje van de overblijfselen van plantagehuizen langs de Commewijne met een beschrijving van het werk op de daarbij behorende plantages - ruim zeshonderd in 1800 - waar slaven suiker, koffie, katoen en cacao verbouwden.

Kaartjes Willemstad

Bij de Nederlandse Antillen vinden we kaartjes van de wijken in Willemstad die voorkomen op de werelderfgoedlijst van Unesco, een foto van de synagoge in Punda en ook hier aandacht voor slavenarbeid op Curaçao, St. Eustatius en Bonaire, waar het bij de laatste om zoutwinning ging. De vier zoutpannen rood, wit, blauw en oranje werden genoemd naar de kleuren van de Nederlandse vlag, staat beschreven. Een overzichtskaart van forten en musea, landhuizen en monumenten op de zes eilanden sluiten deze pagina's af. De kaartjes zijn niet volledig, maar de samenstellers pretenderen ook geen volledigheid.
In het hoofdstuk 'Handel' zien we overgebleven pakhuizen, waar VOC en WIC goederen uit de West opsloegen en een getekende dwarsdoorsnede van een spiegelretourschip. Tevens getuigen de foto's in 'Herdenken' - het Desenkadenamonument (Willemstad), Kwakoe (Paramaribo) en het Slavernijmonument (Amsterdam) - van aandacht voor de landen overzee.

Eenvoudige kaarten

De eerste editie van de Bosatlas (1877) kreeg van de Groningse aardrijkskundeleraar Pieter Roelf Bos het motto mee: Alleen leeg lijkende kaarten beklijven. Dat didactische gegeven gebruikte hij voor de atlas die uitsluitend als leermiddel bedoeld was. De omslag van feitenkennis naar sociaal-geografische thema's kwam in de jaren 60; de huidige editie van de Grote Bosatlas bestaat grotendeels uit thematische kaarten, over prioriteitswijken, natuurrampen, conflictgebieden, strafbaarstelling homoseksualiteit, cannabisgebruik en mobiel telefoongebruik. Vroege: "Gaandeweg bood de atlas een steeds breder interpretatiekader voor wat er in de wereld gebeurt." Maar bij alle uitgaven blijft de uitgever trouw aan het principe van eenvoudige kaarten, die per pagina of spread een samenhangend verhaal vertellen.
Van een op eindexameneisen gebaseerde schoolatlas ontstond het idee atlassen voor de consumentenmarkt te ontwikkelen, waarvan De Bosatlas van Nederland (2007) de eerste was. Van deze thematische atlas over geschiedenis, sport, onderwijs, cultuur en media werden 75.000 exemplaren verkocht. De atlas leek Nederland identiteit te geven. Dat bleek ook het geval te zijn bij De Bosatlas van Fryslân, want Friezen zijn zich erg bewust van hun identiteit. In navolging daarvan zou een Bosatlas van de Cariben een middel zijn ter versterking van die eigen identiteit. Vroege: "Helaas ligt zo'n uitgave niet in de lijn der verwachtingen, omdat de markt te klein is."
Vervolgens verschenen De Bosatlas van de Geschiedenis van Nederland en in samenwerking met het gelijknamige televisieprogramma De Bosatlas van Boven, die vernieuwende beelden vanuit de lucht opleverde en die één van de dertig best verkochte boeken in 2013 werd. Dit najaar verschijnt De Bosatlas van Amsterdam.
Eind 2014 was het de beurt aan De Bosatlas van het Cultureel Erfgoed, met (overzichts)kaarten, teksten, tijdsbalken, infographics, (lucht) foto's, plattegronden en statistieken. Vroege: "Wederom thematisch ingedeeld, waarbij de maatschappelijke functie van erfgoed als uitgangspunt diende. De bedoeling is de essentie van een onderwerp cartografisch weer te geven, in dit geval 'cultureel erfgoed'. Soms is het lastig data te vinden, maar ook lenen sommige onderwerpen zich minder goed voor verbeelding in traditionele cartografie. Naast de locatie van drie benzinepompen uit de jaren dertig is het veel interessanter te weten hoe ze eruit zagen."

Drie jaar werk

Drie jaar werd eraan gewerkt door acht cartografen en vele adviseurs, auteurs, vormgevers en infographicmakers. Uiteindelijk bepalen cartografen de toegevoegde waarde: "Ze analyseren thema's en regio's zodanig dat duidelijk wordt hoe verschijnselen zich in tijd en ruimte ontwikkelen." Verder werd informatie verkregen van kennisinstituten (KNMI, CBS) en was er intensieve samenwerking met archeologen om historisch belang en archeologische implicaties van erfgoed te belichten en met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, de overheidsdienst belast met monumentenzorg, archeologie, historisch landschap en museale collecties. Deze dienst maakte de keuzes wat wel en niet is opgenomen.
"Wat betreft de Cariben is gekozen voor kenmerkende voorbeelden, waarbij we het belangrijk vonden ook de donkere kanten van ons erfgoed te belichten."

Deugdenreeks:

Göttingen, de oude Duitse universiteitsstad rond 1970. De jaren dat graffiti, of wat daarvoor doorging, nog mocht. Binnen en buiten. De witte muur van de kantine was een grote collage. Er was van alles op de muur geklad. Een joekel van een donkere neushoorn keek me dreigend aan, alsof hij me op zijn hoorn wilde nemen om de lucht in te slingeren. Boven zijn rug vanaf zijn achterste tot zijn kop stond geschreven: 'teveel pantser te weinig hersenen'. Pantser in levensgrote letters, hersenen in steeds kleiner wordende lettertjes, eindigend boven zijn dreigende kop. De laatste 'n' van het Duitse 'Gehirn' amper leesbaar.

Tekst: **Brede Kristensen**

Het beeld werd in mijn geheugen gegrift. Daaromheen nog een hoop andere leuzen. 'Onwetendheid: onze actuele hoofdzonde'. Ergens in een hoek een arrogant heerschap met overhemd en kolossale stropdas, met $-teken. Iets wat het midden hield tussen een sigaar en een penis stak uit zijn mond. Het moest wel een sigaar zijn, want er kwam rook uit. De rook vormde een halo rond zijn hoofd. In die rokerige halo stond geschreven: 'luisterkunde en besluitvaardigheid verhouden zich omgekeerd evenredig tot elkaar'.

Terwijl ik gefascineerd naar deze bonte muur keek, begon ik te beseffen dat Aristoteles hier vruchten had afgeworpen. Ik had Aristoteles in de collegezaal leren kennen als droge denker van duizenden jaren geleden. Een docent had ons een college lang zijn deugdenleer proberen uit te leggen. De kwintessens was me ontgaan. Nu begon ik te begrijpen wat hij met dat vreemde begrip 'phronesis' bedoelde: praktische wijsheid op grond van zorgvuldige en evenwichtige oordeelsvorming. 'Oordeelskunst', had de docent gezegd.
Waarom vond Aristoteles dat nu zo'n belangrijke deugd? Hier werd het allemaal beeldend in kaart gebracht. Besluiten is gemakkelijk als je over voldoende arrogantie beschikt om zonder te luisteren en zonder kennis van zaken te besluiten. Dat je hun oordeel aan je laars kunt lappen. Snelle besluitvorming mag een voldaan gevoel geven, een wijs oordeel levert het niet op. Een positief duurzaam effect evenmin. Macht is het vermogen te handelen met een minimum aan informatie. Nietwaar? Dictators zullen zich hierin herkennen. Indien ze willen nadenken.
En dan dat pantser. Wees Aristoteles ons niet reeds op de pantsers van idealen, belangen en vooroordelen waarachter we ons verschansen en waardoor ons beeld van de werkelijkheid wordt vertekend? Tot overmaat van ramp zorgt het pantser ervoor dat we niet in de gaten hebben dat ons beeld van de werkelijkheid vertekend is.
Onbekommerd gaan we aan de slag. Totdat we merken dat de realiteit ons vreselijk in de wielen rijdt. Meestal geven we vervolgens zonder blikken of blozen de schuld aan anderen. Zij waren het toch die spaken in onze wielen staken? Ook dat getuigt niet bepaald van wijsheid.
Ambitieuze en idealistische mensen hebben meestal harde pantsers. Ze vinden dat de praktijk met overtuiging, enthousiasme en een krachtige hand moet worden omgebogen. Ze maken er vaak een gigantische puinhoop van. Kijk wat G.W. Bush deed met Irak. Eventjes van buiten een democratie opleggen aan een volk dat is opgedeeld in loyaliteit eisende stammen. Krankjorum. Toen het allemaal tegenzat, was hij totaal niet van plan een les te leren. Stoer liep hij te verkondigen: 'we stay the course'. Met die houding ga je snel over lijken. De filosoof Hegel zat op diezelfde lijn. Toen hij eens erop gewezen werd dat de feiten haaks stonden op zijn grootse ideaalbeeld, riep hij stomweg: jammer voor de feiten.
Omgekeerd zijn er ontelbare mensen die zich blind staren op feiten en weinig anders doen dan die te bestendigen. Met enige trots noemen ze zich realisten. Ze zijn repetitief en stimuleren stilstand. Iets creatiefs, iets nieuws brengen ze niet tot stand. Zoals met stilstaand water liggen stank en bederf in het verschiet. In feite hebben we te maken met twee uitersten: fanatisme en fatalisme. Om de middenweg te vinden zijn creativiteit en voorzichtige oordeelsvorming onontbeerlijk. Oordeelskunst dus. Het ging Aristoteles om die lastig te vinden middenweg. Om tot goede oordeelsvorming te komen, moet je kunnen kijken en luisteren en moet je de mening van alle betrokken medemensen op hun juiste waarde kunnen schatten. Je moet argumenten kunnen afwegen en prioriteiten weten te stellen. Je moet je willen inleven in medemensen zodat je kunt voorspellen hoe ze op een besluit van jou zullen reageren.
Als je een negatieve respons verwacht moet je in discussie willen gaan en die discussie laten overgaan in dialoog, om tot een gezamenlijke conclusie te komen. Of maatregelen nemen om tegenstand te minimaliseren.

Inclusiviteit

Met inclusiviteit kom je het verst. Je exclusieve mening opleggen aan anderen, mag een 'quick win' opleveren, maar zelden een 'long win'. Oordeelskunst is dus bovenal luisterkunst. 'Just stay the course' is wat neushoorns doen.
En vooral het juiste moment weten te vinden, de 'kairos'. Er zijn van die momenten waarop alles fluïde is, waarop je dingen kunt zeggen die op een ander moment regelrecht het verkeerde keelgat inschieten. Kairos is het sublieme moment waarop overleg en verandering mogelijk zijn.
Het is niet zo dat je die momenten slechts passief kunt afwachten. Je kunt iets doen om ze te creëren. Met een verdedigende of agressieve houding ontstaat geen kairos.
De Russisiche experimentele dichter Velimir Chlebnikov schreef over het 'kusmoment'. Twee werkelijkheden komen samen en ontdekken elkaar, zien zichzelf dus ineens in een ander licht, het licht van de andere werkelijkheid. Een kusmoment is een lucide moment, een moment van verlichting. Je kunt scherper zien, kritischer zien. Oordeelskunst kan niet zonder licht.
In het oude China hadden de Han-Chinezen de bizarre gewoonte de voetbeentjes van baby-meisjes te breken. De voetjes werden ingezwachteld om zodoende te kunnen uitgroeien tot stompjes. Dat vonden de mannen mooi. Bovendien werden die stompjes als een teken van welstand gezien, want het duidde er op dat de vrouw lekker thuis kon blijven en niet op het land hoefde te werken.
Met stompjes loop je knap ongelukkig. Eufemistisch werd over 'lotus-voetjes' gesproken.
Toen de befaamde keizerin Cixi rond 1900 erin was geslaagd gezag te verkrijgen, besloot ze aan dit barbaarse gebruik een einde te maken. Maar ze was zelf van Mantsjoe-afkomst en de Mantsjoes braken geen meisjesvoeten. Keizerin of niet, ze behoorde zich niet in de Han-cultuur te mengen. Iedereen is trots op de eigen cultuur, nietwaar. Toch besloot ze een wet uit te vaardigen om het breken van meisjesvoeten te verbieden.
Ze verstond de oordeelskunst en besloot tevens de handhaving van die wet niet gelijk af te dwingen. In plaats daarvan verzocht ze de gouverneurs in hun district hierover een discussie op gang te brengen.
Ouders die het vreselijk vonden om meisjesvoeten te breken hadden met deze wet nu een mooie reden zich aan het barbaarse gebruik te onttrekken. Dat bleken er heel veel te zijn. De discussie deed de rest. Het aantal ouders dat meisjesvoeten brak, nam snel af. Toen de keizerin 8 jaar later overleed, waren er nog maar heel weinig families die dit cultuurelement intact hielden.
Oordeelskunst is vooral van belang wanneer we leiding moeten geven. Dan komt het erop aan met de belangen en waarden van medemensen rekening te houden en deze tegen elkaar af te wegen. Het leven is geen affaire van het individu. We leven samen. We zijn totaal van elkaar alsook van de natuur afhankelijk. Doen alsof je alleen leeft, slaat gewoon nergens op. Punt is echter dat we noch elkaar, noch de natuur, noch onszelf doorgronden. Dat maakt het complex. Anders gezegd, het leven is een en al verrassing. Nog weer anders: de werkelijkheid is weerbarstig en soms ook verbijsterend.

oordeelskunst

De werkelijkheid met een machine of een programmeerbare computer vergelijken is een simplificatie waarmee we geen stap verder komen. Beter is ons in oordeelskunst te verdiepen.
De functie van oordeelskunst is om als richtsnoer te dienen bij het praktiseren van andere deugden. Zonder recht en een minimum aan rechtvaardigheid kan een samenleving niet functioneren. Maar wetten en regels kunnen niet mechanisch worden toegepast of afgedwongen. Beoordeling, overweging, veroordeling, besluitvorming, toepassing, vrijspraak en vergeving zijn zonder oordeelskunst ondenkbaar. Ook wijsheid en inzicht, mooie deugden toch, vragen om oordeelskunst bij het in praktijk brengen ervan. Aristoteles begreep dat een 'schone-handen-ethiek' onbestaanbaar is. Het is altijd wikken en wegen geblazen. Dat is wat hij phronesis of oordeelskunst noemde.

Wetten en regels kunnen niet mechanisch worden toegepast

De Latijnse vertaling van phronesis luidde 'prudentia'. Dat woord is afgeleid van 'providere' dat een interessante dubbele betekenis heeft: vooruitzien en voorzien. Voorzien kan zowel vooruitzien als zorgen betekenen, op tijd voorzieningen treffen (vergelijk het Engelse 'to provide'). Als het goed gaat, dat wil zeggen als we onze verantwoordelijkheid nemen, gaan die twee hand in hand. Het gaat om de combinatie.

Eerder in deze serie kwam 'Zen en de kunst van het motoronderhoud' van Robert Pirsig ter sprake. Hierin vinden we schitterende uiteenzettingen over oordeelskunst en kwaliteit. Aan de hand van motoronderhoud heeft Pirsig op creatieve en unieke wijze op Aristoteles voortgeborduurd. Ook als motormonteur moet je kunnen oordelen. Je moet een diagnose kunnen stellen als er een vreemd geluid is. Je moet kunnen oordelen of een onderdeel gerepareerd kan worden of reeds aan vervanging toe is en je moet ook weten hoe vast je een schroef moet aandraaien. Niet te los maar ook niet zo vast dat de kop afbreekt want dan ben je verder van huis. Dat vereist concentratie. Als je met je aandacht elders bent dan is er onvoldoende concentratie. Eigenlijk, zo meent Pirsig, moet je zozeer afstand nemen van je eigen leven dat je helemaal 'erbij' kunt zijn, bij de motor of bij de mensen met wie je werkt. Even geen aandacht voor zorgen, plannetjes, of bijbedoelingen. Leeg worden, zo zeggen de Zen-meesters, is voorwaarde voor concentratie, voorwaarde om 'erbij' te zijn, te luisteren en op te merken. Ook gevaren op te merken en op tijd maatregelen nemen.

Wat gebeurt er als je luistert? Precies, je komt tot nieuwe inzichten. Je verandert. Daarom stelde Aristoteles ook dat als je niet bereid bent zelf te veranderen, je 'phronesis' wel kunt schudden. Je ontwikkelt geen oordeelskunst en evenmin gezag. Want is dit niet het wezenlijke onderscheid tussen macht en gezag dat een mens met gezag niet alleen weet te luisteren maar ook blijk geeft van mening te durven veranderen? Wijsheid en oordeelskunst zijn geen dingen die je bezit. Het juiste oordeel moet telkens opnieuw geboren worden. Vandaar dat we het ook niet over oordeelskunde hebben. Dat wijst teveel in de richting van een techniek of een methode met zekere uitkomst.

Iedereen kent dit soort situaties. Mevrouw A. is lastig. Nee, ze is onmogelijk zegt een ander. Oh, ik kan prima met haar overweg roept een derde, ze doet alles voor me. Mensen zijn geen onveranderlijke dingen. Wijzelf en onze relaties, zijn onderdeel van een krachtenveld. In dat krachtenveld kunnen zich momenten van kairos voordoen. Dat hangt van de spelers of, dus ook van mij. Sommige mensen zijn in staat kairos-momenten te creëren, anderen lijken alles continu te bevriezen. Oordeelskunst is dus afhankelijk van onze houding. Een kwestie van nadenken, analyse, woordgebruik, charme, trucjes? Nee, de essentie is: met of zonder pantser. Met pantser bekijken we alles van de buitenkant. Zonder pantser worden we zelf onderdeel van de situatie. Door open te zijn verhogen we de kans dat de ander ook open zal zijn naar ons toe. Eindelijk begrijpen we beter. Maar dat vereist wel dapperheid.

Ars Poëtica.

Alles wat waar is

Alles wat waar is,
kan zachtjes zijn.

Zachtjes rijpen de vruchten.
Bladeren vallen in stilte.
Stom bedekt sneeuw ze,
kalm vriest het meer dicht -
dood komt als slaap.

Bevruchting is zwijgend.
Zonlicht schreeuwt niet.
Niemand hoort het, als de sneeuw verdwijnt.
Al het gras komt uit de aarde -
stom.
Als bloesems open gaan,
davert het niet.

Alles wat waar is,
kan zachtjes zijn.
Voor ons oor.
Geen mens kan horen
wat de uil hoort.

Heinz Kahlau

Letra

Simone de Beauvoir

Simone de Beauvoir staat vooral als feministische filosofe bekend, die haar standpunten soms zo uitdrukkelijk formuleerde dat nogal wat mannen er moeite mee hebben. Met de vertaling van een prachtige novelle van haar hand 'Misverstand in Moskou' (1967) kan ze in de ogen van deze mannen nu worden gerehabiliteerd. Hierin biedt zij een subtiel portret aan van een ouder echtpaar dat op bezoek gaat bij hun dochter (uit een eerder huwelijk) die in Moskou werkt. Als ruimdenkende, links-progressieve Fransen hebben ze hoge verwachtingen van de communistische heilstaat. De luidkeels bezongen gelijkheid in deze socialistische staat, blijkt zwaar tegen te vallen. De politieke elite baadt in weelde. De leden kunnen alles kopen wat hun hartje begeert. De grote massa moet genoegen nemen met lange rijen in saaie staatswinkels waar de voorraden begrensd zijn. Als je toiletpapier nodig hebt, zou zelfs een overtuigde atheïst in de verleiding kunnen komen om te gaan bidden dat hij nog net op tijd binnen komt om een laatste rolletje te bemachtigen. De bureaucratie is alom tegenwoordig. Leuke excursies naar plaatsen waar toeristen niet plegen te komen, zitten er niet in. Teveel bureaucratische rompslomp. Ondertussen beginnen de scheurtjes in de relatie van het ouder wordende echtpaar zichtbaar te worden. De communicatie wordt ondoorzichtig. Telkens

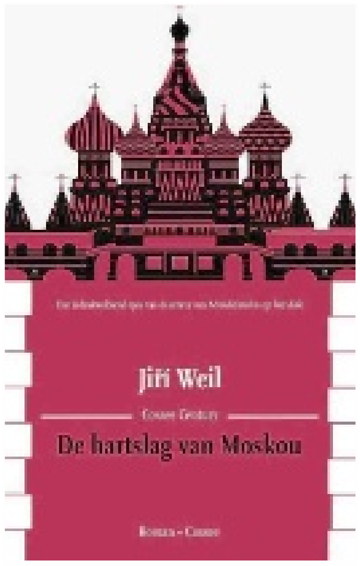

blijken er dubbele bodems te zijn. De hele werkelijkheid, van het socialisme en van het echtpaar, lijkt dubbel of driedubbel te zijn. De Beauvoir zegt: 'Angst voor de werkelijke stand van zaken leidt tot verstarring. Met eerlijkheid komen we een stuk verder.' Ze heeft dit voor persoonlijke en politieke verhoudingen in deze novelle ongelooflijk overtuigend uiteen gezet.

Jiri Weil

De Tsjechische auteur Jiri Weil schreef het nu in het Nederlands vertaalde 'De hartslag van Moskou' (1937). Over de vele duizenden jonge Europese idealisten die hun schouders wilden zetten onder het ongelooflijke socialistische experiment dat de 'Sovjet-Unie' werd genoemd. Weil was zelf in die tijd als journalist en vertaler van Russische literatuur in Moskou. Daar maakte hij de euforie mee en later de deceptie toen een belangrijke kameraad en partijleider Kirow werd afgeserveerd en geliquideerd. Daarmee werden de stalinistische 'zuiveringen' ingeluid. Even leek het allemaal nog enigszins begrijpelijk. Je kunt de ideaalstaat toch niet samen met dwarsliggers bouwen? Maar al snel werd duidelijk dat er sprake was van een paranoïde obsessie met 'zuiverheid en vertrouwen'. Veel buitenlandse idealisten werden als onbetrouwbaar bestempeld en eveneens uit de weg geruimd. Weil wist op tijd te ontsnappen en schreef er dit indrukwekkende verslag over, dat tegen alle optimistische verwachtingen ten aanzien van de mensheid in, deze dagen hoogst actueel is.

Alton Paas drijvende kracht achter stichting voor mensen met dwarslaesie

'Alles gebeurt met een reden'

De lach verdwijnt niet van het gezicht van Alton Paas gedurende de Fitness Challenge, het fundraisingsevenement dat hij begin deze maand met zijn stichting voor dwarslaesiepatiënten organiseerde. Vanuit zijn rolstoel neemt hij na afloop afscheid van enkele instructeurs die allemaal graag en vrijwillig meededen. Met zijn enorme optimisme steekt hij anderen aan. Ondanks alles wat hij niet meer kan, laat hij zich niet beperken en geeft daarmee een lesje nederigheid: tel je zegeningen en wees dankbaar voor wat je hebt.

Tekst: **Linda van Eekeres** Foto's: **Ken Wong**

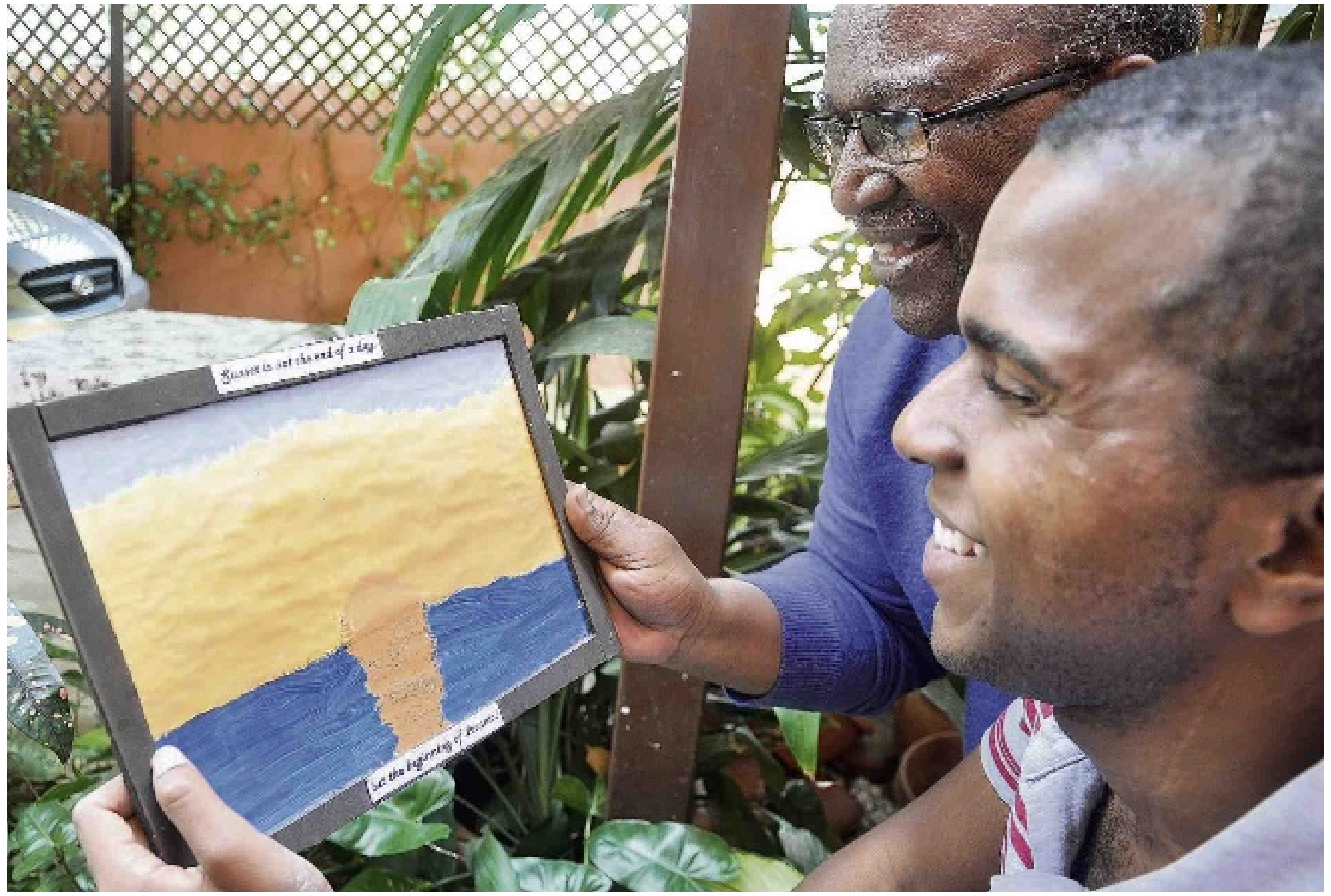

Vader en zoon bekijken het schilderijtje dat Alton Paas tijdens zijn revalidatie voor zijn vader maakte met de tekst: 'Sunset is not the end of a day, but the beginning of dreams!'

Een kleine week later gaat de Ñapa voor een interview op bezoek bij de 24-jarige drijvende kracht achter de in september 2012 opgerichte stichting die zijn naam draagt: Fundashon Alton Paas.

Zijn verhaal begint november 2009. De destijds 19-jarige Alton Paas leidde een zeer actief en onbezorgd leven. Hij zat in het derde jaar van de ICT-richting van het Frater Aurelio sbo waarvoor hij stage liep, ging overal heen, zoals naar het Tumbafestival en Kantado Mayo, had sinds een paar maanden een leuke vriendin en besteedde veel aandacht aan zijn grote passie: muziek. Hij speelde percussie in twee bands en zong in een koor. Dat een sluimerende aangeboren hartritmestoornis zijn leven voorgoed zou doen kantelen, zag niemand aankomen.
De hartritmestoornis van Alton Paas is het syndroom van Wolff-Parkinson-White, waarbij er een extra verbinding is tussen boezems en hartkamers. Dat kan zorgen voor een abnormaal hartritme, het hart gaat te snel kloppen. Het openbaart zich pas op latere leeftijd. "Ik had de laatste tijd wel gemerkt dat mijn hart soms snel klopte, het deed een beetje pijn, een ongemakkelijk gevoel, maar ik dacht dat ik gewoon oververmoeid was", blikt hij terug. Tot Alton plots wakker wordt in een ziekenhuis in Colombia. Vijf dagen ervoor heeft hij een ernstig auto-ongeluk gehad, maar hij kan zich daarvan niets herinneren. Ook de dagen die daarop volgen zijn uit zijn geheugen gewist, hoewel hij in de tussentijd nog wel heeft gesproken met mensen en zelfs grapjes heeft gemaakt. In het ziekenhuis wordt ontdekt dat hij een hartritmestoornis heeft en hij wordt er met succes aan geopereerd. Er wordt aangenomen dat hij door de hartritmestoornis buiten westen is geraakt en zo het ongeluk heeft veroorzaakt. Gelukkig raken er behalve Alton verder geen mensen gewond.

In het begin heeft Alton nog niet zo goed door hoe hij er aan toe is. "Ik wist niet wat er gebeurd was en in welke staat ik me bevond. Ik was ook heel moe. Ik wist wel dat ik in het ziekenhuis lag, maar dacht dat ik na een paar weken gewoon weer naar huis zou kunnen gaan. Op een gegeven moment realiseerde ik me dat ik mijn lichaam niet goed kon bewegen." Toen begon de ernst van de situatie langzaam tot hem door te dringen.
Alton heeft een hoge dwarslaesie, maar wel een incomplete; dat betekent dat de zenuwen niet helemaal doorgesneden zijn. "Ik voel mijn hele lichaam, maar hoe lager hoe doffer het gevoel is."

"Voor dagelijkse zorg ben je afhankelijk van anderen"

Daarbij komt dat door de tijdelijke beademing de luchtpijp van Alton beschadigd raakte waardoor hij anderhalf jaar niet kon praten. Met zijn vriendin waarmee hij dan pas een paar maanden samen is, communiceert hij via de telefoon met 'zoentjes'. "Eén zoentje was 'ja' en twee zoentjes was 'nee'. Het was voor haar ook een heel zware periode en achteraf zei ze dat ze bang was, maar we zijn nog steeds samen", zegt hij met weer die stralende lach.

Moeilijk om te accepteren

Het was in het begin moeilijk om te accepteren dat hij niet alles meer kon wat voorheen zo vanzelfsprekend was geweest. "Ik was niet boos, want het ongeluk was niemands schuld, maar ik dacht wel: 'Waarom ik?' Maar langzaam realiseerde ik me: niets gebeurt voor niets; mensen die op je pad komen, een afspraak die wordt afgezegd, alles heeft een reden. Daar geloof ik heel sterk in. Ik ben veel rustiger geworden, kan dingen beter loslaten en heb er vertrouwen in dat het goed komt."

Voor Moederdag maakt hij tijdens handenarbeid, in verband met ergotherapie voor de fijne motoriek, iets met de tekst: 'Happiness is you, so be yourself'. Dat vond de oorsprong in het feit dat hij zich bewust werd dat hij toch nog dingen wel kon.
"Ik heb veel nagedacht en me dingen gerealiseerd. Ik dacht: ik leef in een andere realiteit, maar ik leef nog wel. Ik wil niet tot mijn pensioen over ruim 40 jaar op mijn kamer zitten. Toen begon ik minder vaak te huilen en ging ik nadenken hoe ik het zou gaan aanpakken. Wat nu? Wat heb ik nog meer voor talenten? Wat voor werk kan ik doen? Dat soort dingen."

"In alles zit wel iets positiefs"

Ook merkte Alton dat hij effect op andere mensen had. "Mijn ouders hadden met Curaçao contact, ik kreeg veel positieve reacties van mensen die om me gaven. Toen ik in het ziekenhuis lag, had ik een foto gepost waar ik lachend opstond. Toen kreeg ik zoveel positieve reacties, ik merkte dat ik anderen inspireerde. Ik zie iets positiefs in alles, maar ik heb het ook ontwikkeld om dat te kunnen zien."
Inmiddels heeft Alton al veel presentaties en peptalks gegeven.
De moederdagspreuk 'Happiness is you, so be yourself' werd een filmpje. "Toevallig was een vriend van mij goed met de camera en hij had zich al ingeschreven voor een wedstrijd van het Curaçao International Film Festival Rotterdam. Het filmpje (te vinden op YouTube via 'You are Happiness') dat hij samen maakte met Nathan Wu en Isard Martinus viel niet in de prijzen, 'maar het voelde toch als een overwinning'.

'Na de revalidatie is er niets'

In Colombia kreeg Alton vijf maanden therapie. Terug op het eiland kwam hij terecht bij het Mgr. Verriet Instituut, net als de andere mensen op Curaçao die een dwarslaesie oplopen, voor een revalidatieprogramma van acht maanden. "Daarna word je naar huis gestuurd en is er niets meer, geen psychische nazorg en geen fysiek behandelplan. Je moet voor bijvoorbeeld fysiotherapie steeds een verwijzing van je huisarts hebben en na een serie behandelingen krijg je het niet meer vergoed. Voor dagelijkse zorg ben je afhankelijk van de mensen om je heen." Sommige patiënten vertrekken om die reden naar Nederland.
Op dat moment ging het oprichten van een stichting door Altons hoofd spelen. "Om meer mensen te bereiken, om elkaar te steunen en om het belang van bewegen en oefeningen te blijven doen te promoten." Want beweging is juist zo belangrijk. Een echte sportclub is er op Curaçao niet voor mensen in een rolstoel. "Ik rijd rondjes bij SDK en train thuis met gewichten en verder zwem ik."
Therapie werd ook één van de speerpunten van de stichting. Zo kon Alton in juni 2013 samen met twee andere jongeren gedurende drie maanden naar Californië om daar een intensieve therapie te volgen bij Project Walk. Dit ook met het doel om een dergelijke therapie op Curaçao te introduceren. Momenteel staat er een lokaal pilotproject in de steigers waarbij zes mensen, waaronder Alton, zes maanden lang therapie zullen volgen. Het hele project vergt 80.000 gulden. De opbrengst van de onlangs gehouden Fitness Challenge komt ook ten goede aan dit project. Als het goed is, kan het project eind maart beginnen. De Brucker Biofeedback Methode die zal worden gebruikt, wordt ook toegepast bij de Dolphin Suites. Fysiotherapiepraktijk Schoevers gaat het project leiden.
De stichting is zeer actief. Behalve het therapeutische project en maandelijkse lotgenotenbijeenkomsten staat er een vervoersproject met twee auto's op stapel waarvoor de overheid subsidie heeft verstrekt. Je kunt als je gehandicapt bent namelijk wel vervoer krijgen als je naar de dokter of het ziekenhuis moet, maar voor bijvoorbeeld winkelen of kerkbezoek niet. "Transport is een probleem voor veel mensen. Je bent altijd afhankelijk van anderen om je heen."

Dankzij de stichting kon Alton met twee andere jonge mannen met een dwarslaesie naar Californië voor intensieve therapie. Foto: Fundashon Alton Paas

Tv-programma in de maak

Er wordt momenteel ook gewerkt aan een informatief tv-programma van twaalf afleveringen. Na het carnaval moet het op de buis komen bij CBA en TeleCuraçao. Medio vorig jaar hield Fundashon Alton Paas een Wheelchair Day Challenge, waarbij vier mensen uit verschillende gelederen van de samenleving 6 à 8 uur in een rolstoel ervoeren welke beperkingen ze allemaal tegenkwamen. Dit om meer sympathie op te wekken voor mensen die echt aan een rolstoel gebonden zijn. Een video hiervan is te zien via het YouTube-kanaal van Fundashon Alton Paas.

"Niet tot mijn pensioen op mijn kamer zitten"

Thuiszitten op zijn kamer, waarvan hij in het ziekenhuis al had besloten dat dat niks voor hem was, zit er absoluut niet in. Zijn school heeft hij twee jaar na zijn ongeluk alsnog afgemaakt. Behalve dat hij als vrijwilliger voorzitter is van de stichting geeft Alton les in sociale vaardigheden aan eerste- en tweedejaars vsbo-leerlingen en is hij onafhankelijke distributeur van Organo Gold waarvan hij organische thee en koffie verkoopt.

Zonsondergang

In de werkkamer waar het interview plaatsvindt, staat een schilderijtje van een zonsondergang. Alton maakte het tijdens handenarbeidtherapie om de fijne motoriek te trainen. "Mijn vader houdt van zonsondergangen, ik maakte het voor hem. Ik schreef er een tekst bij, omdat ik me in die periode begon te realiseren dat er ook dingen zijn die ik nog wel kon en ik me daarop wilde gaan focussen." De tekst die op het schilderijtje prijkt, luidt: *'Sunset is not the end of a day, but the beginning of dreams'*. Een zonsondergang betekent niet alleen dat het einde van de dag is aangebroken, maar kondigt ook dromen aan.

Alton Paas met zijn moeder in het kantoor aan huis.

Dwarslaesie

Bij een dwarslaesie is het ruggenmerg beschadigd. Behalve door een ongeluk kan dit ook ontstaan door een bloeding of ontsteking. Door de beschadiging geven de zenuwen de signalen van de hersenen niet meer goed door en ontstaat er verlamming en gevoelloosheid van de benen. Bij een hoge dwarslaesie kunnen ook de armen en ademhalingsspieren verlamd zijn.

Er kan bij een dwarslaesie ook verlies van seksuele functies ontstaan, spastische spieren en controleverlies over organen, zoals maag en darmen. De situatie en de ernst van het letsel zijn bij elke patiënt verschillend en ook de kans op (gedeeltelijk) herstel van functies. Een dwarslaesie is erg zwaar letsel en is niet te genezen, maar de situatie kan met therapie vaak wel verbeteren, vooral bij een incomplete dwarslaesie waarbij de zenuwen niet helemaal doorgesneden zijn. Ook is het belangrijk om actief te blijven, zodat de rest van het lichaam niet achteruit gaat.
Hoeveel mensen er op Curaçao zijn met een dwarslaesie is onbekend. Wel weet Alton Paas te vertellen dat er van 2010 tot 2013 elk jaar 30 personen met een dwarslaesie aan het revalideren waren bij Mgr. Verriet Instituut. Niet iedereen blijft op Curaçao. Er is een groep die naar Nederland gaat vanwege het niveau van de faciliteiten en de zorg.

Over organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven

Full Circle (9)

Full Circle is de titel van een nieuw boek over modern en effectief management voor nu en de toekomst dat in 2016 in de Nederlandse en Engelse taal verschijnt en de lezers van Ñapa, de wekelijkse bijlage van de Amigoe, hebben de primeur van de versie zoals die naar de uitgever gaat voor de laatste aanpassingen in stijl en taalgebruik.

Tekst: **Jan de Ruijter**

Zoals in de vorige aflevering behandeld is command and control de grootste boosdoener in het moderne bedrijfsleven. Command and control werkt niet meer in deze nieuwe tijden en in de vorige afleveringen hebben we daar al 14 redenen voor doorgelicht.

Bedrijven die in deze verlichte tijden nog steeds slechts gebruik maken van alleen maar de handen en voeten van werknemers verspillen grote hoeveelheden IQ voor hun organisatie. Tegenwoordig zijn mensen goed opgeleid, iedereen heeft toegang tot informatie en mensen worden steeds meer professioneel.

Onder het command and control-systeem doen mensen hun werk... min of meer, ze doen wat ze moeten doen... min of meer. In ieder geval veel minder dan mensen die met commitment werken voor een manager die hen inspireert en voor wie zij met veel inzet goede prestaties verrichten.

Er is een duidelijk en groot verband tussen participatie en productiviteit. In bedrijven die mensen zelfstandig aan hun doelen en taken laten werken ligt de productiviteit 35 procent hoger dan bij bedrijven die het op de oude manier van command and control doen. Op de eilanden en zeker op Aruba, wordt door managers, bedrijfsconsultants en organisaties veel geklaagd over het acherblijven van de productiviteit, de salarissen gingen altijd maar weer omhoog maar de productiviteit bleef achter, stelt men met een wijs gezicht. Er moet daar iets aan gedaan worden en wel zeer dringend, want zo kan het niet langer. Nóóit hoor je die mensen met een oplossing komen, het blijft bij het maken van geleerde statements met een wetenschappelijk gezicht. De lage productiviteit is niet te wijten aan de medewerkers, het ligt voor de volle honderd procent aan management. Management op de eilanden is zo verschrikkelijk achtergebleven bij de moderne tijden. Management ziet het, althans op de eilanden niet. Met name in Amerika is men zoveel verder op het terrein van management, het verbaast me dat er nog steeds zo weing verlicht denken is op het gebied van management op de eilanden. Dus speciaal voor de helaas nog steeds zo ouderwets denkende managers het navolgende:

Productiviteit komt door commitment, niet door autoriteit!
Je kunt mensen niet met straf forceren tot naleving van doelen.
Je kunt mensen niet met straf dwingen tot commitment.
en commitment is nodig voor optimale resultaten.

Zonder betrokkenheid (engagement) is er geen commitment, noteer het maar, zet hier maar een cirkel om, onderlijn het, hi-lite het, geen betrokkenheid, geen commitment.

Macht en autoriteit kan angst en gehoorzaamheid aanjagen maar géén commitment inboezemen.

Command and control levert altijd klachten van klanten op. Command and control en klachten gaan hand in hand. Klachten van klanten zijn een gevolg van command and control, want mensen hebben geen echte interesse in hun werk. Ze doen hun werk... min of meer, het raakt ze niet of nauwelijks. Mensen geven geen commitment aan hun werk onder command and control.

Moderne medewerkers zijn hoger geschoold, zijn mondig en zoeken meer dan geldelijke beloning. Mensen willen niet langer gezien worden als uniform. Ze hebben een behoefte zich te onderscheiden en willen niet langer als een massaproduct gezien worden. Daarnaast willen ze hun eigen potentieel bereiken en dat middels interessant werk bereiken. Hoger opgeleide mensen willen niet langer aan Tayloristische processen deelnemen, het is niet langer bevredigend.

De keuze is aan de managers en leiders: wilt u werk besturen door middel van control of door middel van commitment? In verlichte bedrijven heeft commitment de functie van control volledig vervangen. Het gaat om de relaties tussen mensen, tussen medewerkers en klanten, tussen medewerkers onderling en tussen medewerkers en management.

De laatste twee punten van deze introductie zijn 'duwen in de goede richting' en 'fulfillment'.

In goede richting

Elke keer zien we het weer in de dagelijkse praktijk; managers zijn overtuigd van de nieuwe richting en het achter zich laten van het oude command and control, maar steeds weer betrappen ze zichzelf erop dat ze toch hun mensen duwen in de 'goede' richting. Toch weer duwen in de richting die *zíj* bepalen. Bij het juiste gebruik van het verlichte managen raken mensen betrokken en geven een commitment door in partnership hun behoefte aan succes en geluk te realiseren, hen los te laten en hen beslissingen te laten nemen op basis van de visie en doelstellingen van de organisatie. Duwen heeft daar geen plaats meer in.

Fulfillment

In de jaren 70 en 80 van de vorige eeuw groeide de betekenis en het doel van werk en de werkplaats uit tot het begrip zelf-fulfillment; werk ging bijdragen aan de zelfvoltooiing van iemand. Iedereen streeft succes en geluk na. En meer en meer mensen vonden uit dat succes en geluk bereikt kunnen worden via en door middel van werk en de werkplaats. Dat verhaal zette zich door en ontwikkelde zich tot de werkplaats waar mutual fulfillment bereikt wordt; de moderne organisatie en de moderne medewerker streven de doelen na van zowel de medewerker als de organisatie en bereiken die doelen. Resultaten worden als goede partners bereikt. Van zelf-fulfillment is men tot mutual fulfillment gekomen. En ik wil deze introductie niet anders besluiten dan met de stelling dat ook mutual fulfillment moet doorgroeien naar multiple fulfillment die bereikt moet worden op lands- en regeringsniveau. Iedereen, elke groepering van burgers in de samenleving moet tot multiple fulfillment komen door middel van multiple goal setting zoals dat bij een modern bedrijf gebeurt door middel van mutual goal setting. Maar dat is een ander verhaal... een verhaal over hoe goed regeren neerkomt op goed management van een land omdat een land ook een economische huishouding is zoals een bedrijf, niets minder maar ook niets meer.
Het begrip fulfillment is erg powerful en wordt helaas nog sterk onderschat.

Dit maakt een eind aan deze introductie. De lezer is nu gewapend met de nodige kennis van het begrip verlicht managen om vanaf de volgende aflevering de tekst van 'Full Circle' goed te kunnen volgen.

(Wordt vervolgd)

Jan de Ruijter is bedrijfsconsultant op Aruba en bereikbaar op janderuijter@yahoo.com

Food for thought.

Nooit teveel recepten voor een kipgerecht

Veelzijdige kip! Nooit teveel recepten voor een kipgerecht. Kip is heel snel klaar, dus een simpel recept en dat is mooi meegenomen. Dan weet u zeker dat u niet lang in de keuken zult staan.

Tekst: **Miriam de Windt**

Gewenste voedingsstoffen in voldoende mate aanwezig: ijzer, vitamine B1 en B2. Ongewenste voedingsstoffen teveel aanwezig: dierlijke eiwitten, vetten, verzadigde vetten, cholesterol, natrium. Aandachtspunt: de hoeveelheid kip voor 4 personen. Bovengenoemde voedingsstoffen, de gewenste en de ongewenste, worden bijna uitsluitend geleverd door de kip. Verrassend is de kurkuma die ook een bijdrage levert aan de hoeveelheid ijzer.

Hoeveelheid kip: 3 pond in het recept betekent 1 1/2 kilo kip. Per persoon uitgaande van 4 personen per recept is dit 375 gram kippenvlees. Een grote hele kip die vellen en botten bevat. Botten kunnen wij niet eten. En al heel lang is het ons allemaal bekend en geaccepteerd dat vellen en vetten getrimd moeten worden vóór de bereiding. Met de gezondheids-issues van tegenwoordig, gaan we geen overtollige dierlijke vetten en vellen eten.
Voor de vellen en voor de botten dient u 40 procent van het gewicht af te trekken. Dus, blijft er 900 gram schoon kippenvlees over, per persoon 225 gram. Gezien de algemene richtlijnen van de voedingsleer, is dit toch nog eigenlijk teveel. Beter zou zijn het recept voor 6 personen klaar te maken, 150 gram per persoon. Deze hoeveelheid komt dichter bij de richtlijnen.
In de tabel kunt u het verschil zien in de hoeveelheden eiwitten, vetten, cholesterol en natrium. Helaas is er uiteraard ook een verschil in de hoeveelheid ijzer. Dit is te verhelpen met ijzerrijke groenten en andere bijgerechten, zoals wortelen, broccoli, spinazie, zoete aardappelen, bakbanaan, cassave (yucca), zilvervliesrijst en bakbanaan. Dit laatste het liefst gekookt, want anders gaat de hoeveelheid vetten in uw maaltijd weer omhoog.
Kortom, een gemakkelijk recept voor veelzijdige kip, met het aandachtspunt te letten op dierlijke eiwitten.
Kurkuma behoort tot de gemberfamilie. Net zoals bij gember kan de wortelstok ook in zijn geheel of stukjes worden gebruikt. Actieve stoffen zijn de etherische oliën, hars, bitterstoffen, kleurstoffen, vitaminen en mineralen die in kurkuma zitten. Onder meer ijzer, mangaan, zink, koper, fosfor en een beetje vitamine B6.

Kurkuma wordt vaak gebruikt als vervanger van het dure saffraan. Andere benamingen zijn turmeric en koenjit.

Kurkuma heeft vele gunstige eigenschappen voor uw gezondheid. Kurkuma is een anti-oxydant. Het bevordert de spijsvertering, vermindert gasvorming en verhoogt de eetlust. Verder is het ook ontstekingsremmend en het kan infecties bestrijden (antiparasitair, -schimmel, -viraal en -bacterieel).
Kurkuma kan uw lever beschermen en ontgiften, tevens bevordert het de galafvoer. Bij ernstige leveraandoeningen, bij brandend maagzuur en maagzweer wordt het echter afgeraden.
Kurkuma is heel goed te gebruiken in plaats van kerrie. Het geeft de gele kleur én de smaak, maar zonder de scherpte.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932
E mdewindt@scarlet.an.

Voedingswaarde voor 1 portie uitgaande van 4 én 6 personen per recept:

Voedingsstoffen	Hoeveelheid 4 pers.	Hoeveelheid 6 pers	% DAH 4 pers.	% DAH 6 pers.
Calorieën	313	208	16 %	10 %
Natrium	257 mg	172 mg	13 %	9 %
Eiwitten	46 mg	31 g	46 %	31 %
Kalk	24 mg	16 mg	4 %	2 %
Vetten	22 g	15 g	33 %	22 %
IJzer	2,1 mg	1,4 mg	14 %	9 %
Verzadigde vetten	4 g	2 g	18 %	10 %
Vitamine A	0	0	0	0
Cholesterol	45 mg	30 mg	16 %	11 %
Vitamine B1	0,17 mg	0,11 mg	17 %	11 %
Koolhydraten	0	0	0	0
Vitamine B2	0,25 mg	0,17mg	19 %	13 %
Voedingsvezels	0	0	0	0
Vitamine C	7 mg	5 mg	10 %	7 %

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May.

Kip met citroen

Ingrediënten:
3 eetlepels gewone olijfolie
2 theelepels kurkuma
2 tenen knoflook, fijn gehakt
1 gespleten kardamompeul
sap van 1 citroen
1 cup water
Zout en vers gemalen zwarte peper
1 hele panklare kip van circa 3 pond

Bereidingswijze:
In een braadpan 3 eetlepels olie verhitten met de kurkuma, knoflook, kardamompeul, het citroensap en de cup water.
De kip in de pan doen, zout en peper toevoegen en op een heel laag pitje laten sudderen.
De kip regelmatig omkeren en eventueel wat meer water toevoegen zodat er aan het eind van de kooktijd voldoende saus is.
De kip uit de saus nemen en in stukken snijden, vel en grote botten verwijderen. De saus op smaak brengen.
De kip in de saus terugleggen.

Voor 4 personen.

Eet smakelijk,
May

De ongekende mogelijkheden van

Van alle uitvindingen van de laatste 10 jaar, is het 3D-printen zonder twijfel het meest aansprekende en spectaculaire succes. Het printen van een echt pistool van plastic die niet door een vliegveldscanner kan worden ontdekt, veroorzaakte vorig jaar verbazing en schrik. Verder lezen we over de verrassende mogelijkheden in de medische wereld met het 3D-printen van organen. Dit instrument zal in de nabije toekomst zeker de wereld gaan veroveren.

Tekst: **Hans de Haan** Foto's: **Shutterstock**

Eigenlijk is de 3D-printer al ontstaan in de jaren 80, maar dankzij nieuwe technologieën is dit instrument steeds accurater en goedkoper geworden. In Nederland kan men nu al een 3D-printer kopen voor 800 euro. Volgens velen zal de opmars van deze printer een enorme omwenteling in ons bestaan veroorzaken, zoals eerder de drukpers, de computer en het internet dat deden. Het gerenommeerde Britse tijdschrift 'The Economist' voorspelt zelfs een derde industriële revolutie.
Teneinde vast een idee te krijgen hoe de toekomstige 3D-printerwereld eruit ziet, volgt hier een voorbeeld: Je hoeft je straks geen zorgen meer te maken als je plastic bordjes op een feestje op zijn: je print gewoon wat nieuwe, gebaseerd op een 3D-scan van een bestaand bord.
Met een 3D-printer kan je namelijk laagje voor laagje je eigen voorwerpen creëren met bijvoorbeeld vloeibaar gemaakt (bio)plastic, keramiek of metaal. Ook worden er wel lagen fijn poeder uit bijvoorbeeld polyester of gips gebruikt, die met elkaar verbonden worden.
Afhankelijk van je budget en verkrijgbare (digitale) bouwmodellen, kan je met 3D-printers werkelijk onbeperkt producten maken, zoals reserve-onderdelen, sieraden, chocoladeharten, wapens en medische implantaten. De 3D-printers worden daarom ook wel 'fabbers' genoemd, afgeleid van het Engelse woord 'fabricator'.
In plaats van bestaande materialen te snijden, te gieten, te lassen of te boren, bouwt men met een 3D-printer een product gewoon van de grond af op. Nu al worden sommige vliegtuigonderdelen gemaakt met 3D-printers. In tegenstelling tot veel industriële machines, zijn 3D-printers relatief gemakkelijk verplaatsbaar en kunnen ze overal neergezet worden. Bovendien zijn de globale productiekosten ervan, waaronder het stroomverbruik, veel lager. Wat productievaardigheden betreft, moet de 3D-printer het vooral hebben van haar precisie en flexibele output.
Adviesbureau McKinsey denkt dat in de meeste industriële takken, bestaande productiemethoden tot minstens 2025 leidend zullen blijven. Die zijn namelijk nog altijd sneller en goedkoper dan 3D-printers, waarvoor ook niet alle materialen geschikt zijn. Volgens het economisch bureau van de ABN Bank werden er vorig jaar in Nederland in de groeimarkt van 3D-printers slechts 15.000 industriële 3D-printsystemen aangeschaft.
Als het echter om 'customized goods' gaat - op maat gemaakte consumptiegoederen - zoals riemen, schoenen, sieraden of snuisterijen (gadgets), zullen naar verwachting allerlei bedrijfjes kunnen ontstaan die zich gaan specialiseren in populaire printprocessen op dit gebied. Sommige vestigingen van de Hema in Nederland bieden al het gebruik van een 3D-printer aan om kleine voorwerpen naar eigen ontwerp te printen. Volgens de Nederlandse econoom David Kemps zou 3D-printen ook voor meer flexibiliteit in de dienstensector kunnen zorgen. Als voorbeeld noemt hij de situatie waarin een klusjesman aan huis een bepaalde tang of een bepaald onderdeel nodig heeft, waarvoor hij terug moet komen om dat op te halen. Binnenkort duikt hij zijn busje in, selecteert het desbetreffende bouwplaatje op de computer en print het voorwerp dan simpel even uit.

De nieuwe gevaren

Sinds een blauwdruk voor een 3D-pistool dat in de VS op internet was gezet en in korte tijd wel 100.000 keer gedownload werd, is de vraag gerezen wat de gevolgen van 3D-printen zijn voor onze veiligheid. Hoewel vanzelfsprekend ook 3D-geprinte wapens bij wet verboden zijn, wordt het voor de gewone burger heel gemakkelijk om aan een dergelijk wapen te komen. Bovendien worden deze wapens die hoofdzakelijk uit plastic onderdelen bestaan, niet opgemerkt door de bestaande metaaldetectors.
De toegankelijkheid van de productie van allerlei goederen die met 3D-printen mogelijk zijn, is ook aantrekkelijk voor de georganiseerde misdaad. Naast wapens zouden criminelen wellicht ook drugs kunnen gaan printen, die dan veel goedkoper zijn, waardoor de prijs gaat zakken en de beschikbaarheid ervan groter wordt. Dit vraagt om tijdige invoering van regelgeving ter zake.

Voor consumenten

De huidige 3D-printers die nu in Nederland worden aangeboden, zijn nog allerminst perfect. De in Nederland beschikbare printers van de merken Ultimaker, Makerbot en Leapfrog werken alleen met plastic. Dit wordt eerst gesmolten; een spuitkop brengt het gesmolten plastic laagje voor laagje aan op een platform waar het geleidelijk weer hard wordt. Het resultaat is een stevig object waarin de gelaagde structuur doorgaans nog net te zien is. Deze printers zijn nog niet erg praktisch, zo blijkt uit tests van NU.nl met modellen van genoemde fabrikanten. Verschillende prints mislukten en aan beide 3D-printers moest tijdens de testperiode ook meermalen worden gesleuteld. Als de printers wel werken is er ook niet echt sprake van 'even snel' iets uitprinten: zelfs kleine prints duren al gauw meer dan een uur en een plastic koffiemok was pas na negen uur klaar.

Medische toepassingen

Op dit moment is het al mogelijk om modellen van bepaalde organen en implantaten te printen. De volgende stap is het printen van levende stukjes weefsel. Vincent Abee, oprichter van het bedrijf Tridimensio, is op de medische markt van het 3D-printen al begonnen met het verkennen van de mogelijkheden. "Op dit moment kunnen we modellen en protheses printen met kunststof, metaal of gipsachtig materiaal. Dat doen we op basis van scans in STL-formaat, een soort PDF voor de 3D-printer", , vertelt hij in een artikel op website Kennislink.nl. De aanvragen hiervoor lopen nog niet storm en dat komt volgens Abee, omdat de zorg nogal conservatief is.

3D-printing voor medische wereld

Zorgverzekeraars zijn van mening dat de toepassingen van de 3D-printer nog in de kinderschoenen staan en willen deze voorzieningen nog niet vergoeden. Aan de hand van twee voorbeelden illustreert Abee welke rol de 3D-printer zou kunnen spelen in de medische wereld.
"Een belangrijk werkgebied is de tandtechniek. Op basis van een scan van de mond kan men namelijk van alles printen: bruggen, kronen of kleine kunststof kapjes. De oude methode van het 'happen', waarmee een afdruk van het gebit wordt gemaakt in gips, komt daarmee ten einde."
"Verder zou de 3D-printer een belangrijke rol kunnen spelen binnen de chirurgie", gaat Abee verder. "Neem een botoperatie waarbij de chirurg een prothese moet aanbrengen. Nu moet de chirurg op het moment dat de patiënt al open ligt, ervoor zorgen dat de prothese precies past. Straks kan hij, op basis van een geprinte scan, vooraf bepalen hoe de prothese geplaatst moet worden en dat is kostenbesparend. Daar de chirurg al precies weet waar hij moet snijden, is de operatietijd bovendien veel korter en blijft de wond veel kleiner. Allemaal voordelen voor de patiënt."

Organen vervangen

De vorm van geneeskunde waarbij beschadigde organen worden vervangen, regeneratieve geneeskunde, wordt thans uitgeoefend aan het UMC Utrecht door het 3D-printen van menselijke materialen. De hierin gespecialiseerde medische specialisten en de 3D-printonderzoekers werken hier intensief samen. Eén van die specialisten is de neurochirurg Verweij die dit jaar grote bekendheid verwierf met de vervanging van de ernstig verdikte schedel van een 22-jarige patiënte. Bij deze vrouw werden grote delen van haar schedel vervangen door kunststof implantaten gedurende een marathonoperatie van 23 uur. Deze implantaten waren geprint op basis van een CT-scan van haar schedel. Patiënten die delen van hun schedel missen, komen nu van over de hele wereld naar Utrecht. Verweij: "We hopen de komende jaren stukken schedel op maat te kunnen printen voor deze mensen."

Inmiddels werd samen met universiteiten in Australië en in Duitsland een masteropleiding Biofabrication in het leven geroepen, waarvoor zich ook medische studenten kunnen inschrijven. Er moet nog veel onderzoek worden gedaan, waar deze nieuwe opgeleide masters hard bij nodig zijn.

Eén van de grote vragen van het 3D-printen van biomaterialen is namelijk: "Welke printstof gebruik je?' Er is namelijk een waterige omgeving nodig, maar het nadeel daarvan is dat het geen stevige 3D-structuren oplevert. Een ander probleem is dat de printkop niet te heet mag worden, want dan zouden de cellen stuk gekookt worden."
"De pogingen om huid, bot en kraakbeen te printen zijn inmiddels geslaagd. Het printen van botstructuren zal ook binnen afzienbare tijd de kliniek bereiken", zegt Verweij. Onderstaand een mooi voorbeeld van dit laatste.

Spectaculair

Chinese artsen hebben onlangs bij een 12-jarige jongen een 3D-geprinte wervel geplaatst. Volgens deze artsen is het voor het eerst dat deze techniek is uitgevoerd. De tweede halswervel van de jongen moest worden vervangen, nadat deze wegens nekkanker was verwijderd. Ze gebruikten een bijzondere printer die van titaniumpoeder een implantaat kan printen. Ook hier geldt weer het voordeel dat de wervel exact op maat kan worden gemaakt waardoor geen aanpassingen tijdens de operatie meer nodig zijn. Er zitten bovendien kleine gaatjes in zodat het bot er geleidelijk mee vergroeit. Daardoor worden mogelijke complicaties van los gaan zitten veel kleiner en wordt sneller herstel bereikt.

Oren uit de printer

Arts-onderzoeker plastische chirurgie Ernst Jan Bos van het medisch centrum van de VU in Amsterdam, ziet het printen met levende cellen nog niet direct als eerste optie voor medische behandelingen. "Met een zogenaamde bioprinter is het wel mogelijk om laagjes cellen op elkaar te printen en krijg je uiteindelijk het orgaan wat je nodig hebt, maar dat heeft helaas nog zijn beperkingen", aldus Bos op Kennislink.nl. Zo printten Duitse wetenschappers twee jaar geleden bloedvaten, die er in het laboratorium heel goed uitzagen, maar die in het lichaam gingen scheuren omdat zij niet bestand waren tegen alle krachten die erop kwamen te staan. In 2006 printte de Amerikaanse hoogleraar in de regeneratieve geneeskunde Anthony Atala, voor het eerst een urineblaas. Dat was toen even groot nieuws, maar dit feit kreeg later weinig aandacht meer, omdat veel van die geprinte blazen geïnfecteerd raakten.
Bos doet zelf onderzoek naar nieuwe behandelingen voor gezichtsreconstructie, bijvoorbeeld bij slachtoffers van brandwonden. Met behulp van de 3D-printer probeert hij voor deze patiënten nieuwe oren en neuzen te maken.
"Op basis van een scan van het oor van de patiënt, maken we een mal van printbaar plastic. Het plastic dat we op dit moment gebruiken is oplosbaar in het lichaam en is door de Amerikaanse FDA (Food and Drug Administration) voor die toepassing goedgekeurd. Zo'n geprinte mal vullen we vervolgens met een mengsel van gel en stamcellen. De stamcellen zijn afkomstig uit het lichaam van de patiënt zelf en moeten kraakbeen gaan vormen. De geprinte mal dient daarbij vooral om het nieuw gevormde kraakbeen stevigheid te geven en in de goede vorm te duwen", legt Bos uit.

Het laatste nieuws

Op vrijdag 28 november 2014 meldde de Amerikaanse ruimtevaartorganisatie NASA dat het internationale ruimtestation ISS volgend jaar een eigen 3D-printer krijgt. Als de proef slaagt en de techniek in de ruimte blijkt te werken, kan de bemanning zelf onderdelen en gereedschap printen. Er behoeven dan minder bevoorradingsmissies te worden uitgevoerd en de kosten gaan omlaag.
"Nu de NASA verder de ruimte in gaat, voor het bijsturen van een asteroïde of een bemande reis naar Mars, hebben we baanbrekende technologie nodig om gewicht en omvang van de lading terug te brengen. In de toekomst kunnen astronauten misschien de onderdelen die ze nodig hebben, printen terwijl ze in de ruimte zijn", legde NASA-topman Charles Bolden uit. "Deze printers kunnen wellicht op den duur ook worden gebruikt om een kolonie op Mars te bouwen. Huizen en laboratoria kunnen dan ter plekke worden geprint met grondstoffen van Mars."

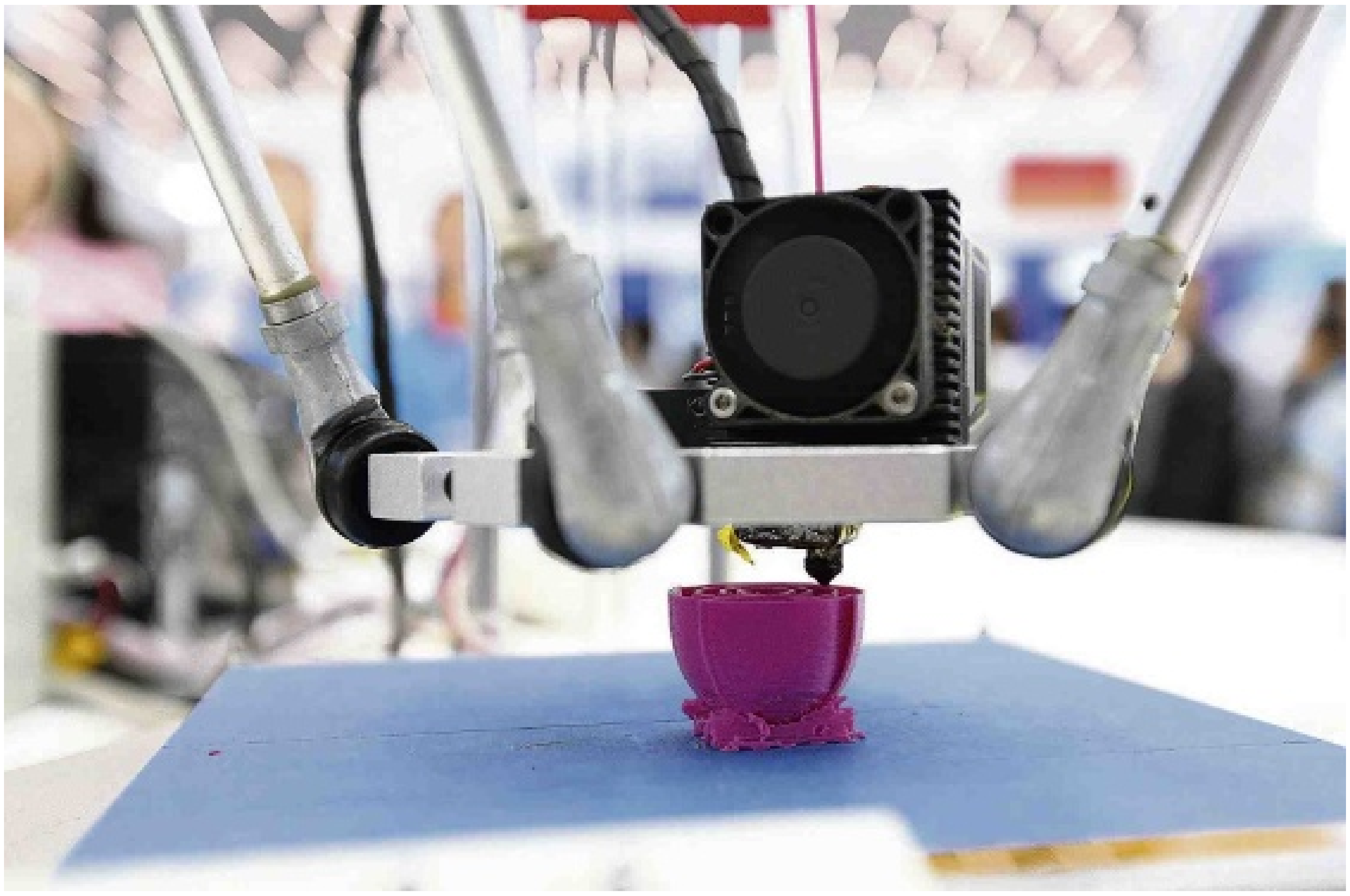

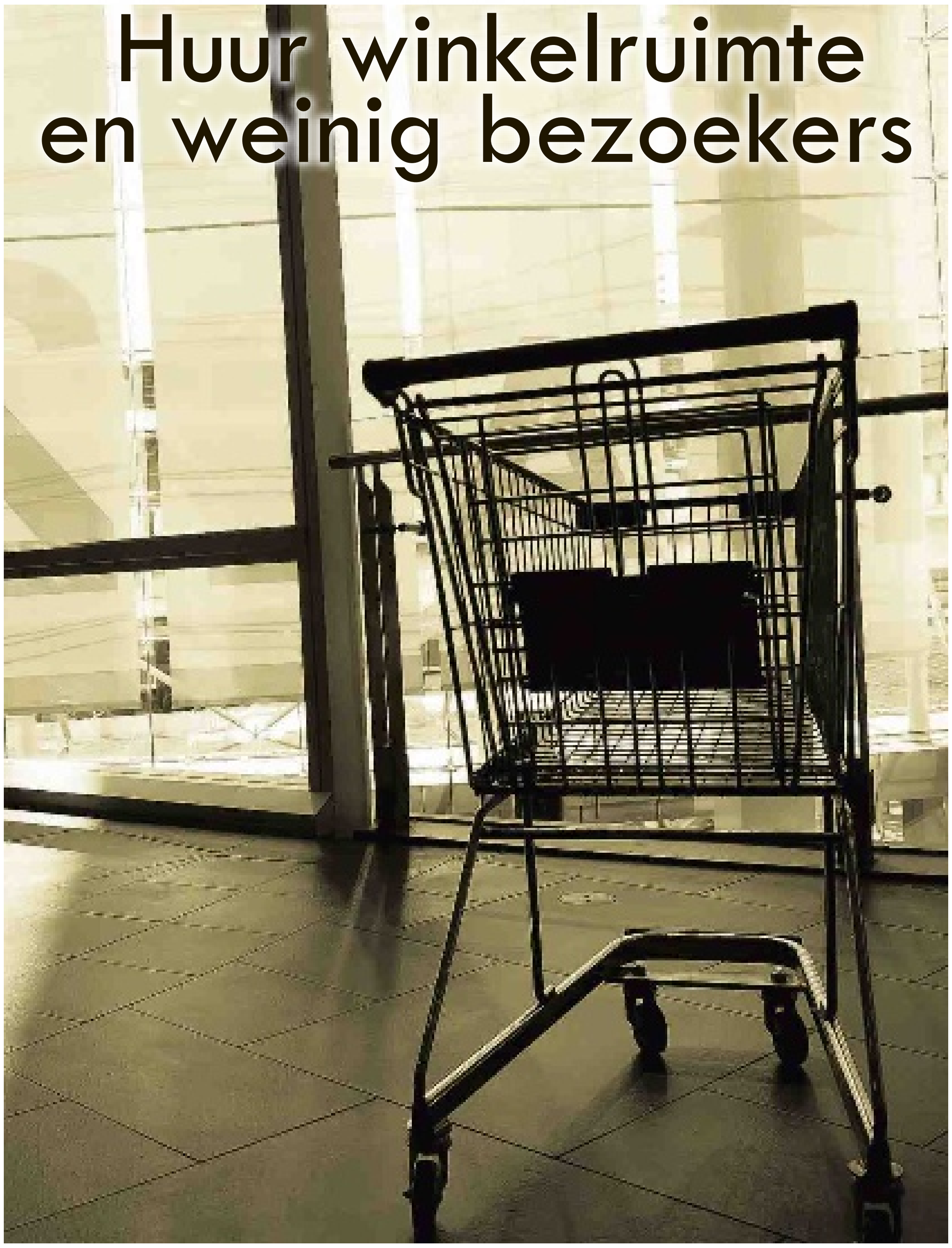

Huur winkelruimte en weinig bezoekers

Het zal niemand zijn ontgaan dat het aanbod van nieuwe winkelcentra op Curaçao de laatste tijd aanzienlijk is toegenomen en de komende tijd nog flink zal toenemen. Het ene winkelcentrum is nog groter en luxer dan het andere. Het winkelend publiek is ook nieuwsgierig naar het aanbod in het nieuwe winkelcentrum, met als onvermijdelijk gevolg dat de bezoekersaantallen in de bestaande winkelcentra afnemen.

Tekst: **Susanne Pendjol-Klarenbeek**

Huurders van winkelruimten die te maken hebben met afnemende bezoekersaantallen in het winkelcentrum, hebben daar onvermijdelijk last van. Kunnen deze huurders de verhuurder daarvoor verantwoordelijk houden? Het antwoord op deze vraag is afhankelijk van de vraag of tegenvallende bezoekersaantallen in een winkelcentrum überhaupt kunnen worden gekwalificeerd als een gebrek in de zin van artikel 7:204 van het Burgerlijk Wetboek ('BW').
Volgens artikel 7:204 lid 2 BW is een gebrek een staat of eigenschap van de zaak of een andere niet aan de huurder toe te rekenen omstandigheid, waardoor de zaak aan de huurder niet het genot kan verschaffen dat een huurder bij het aangaan van de overeenkomst mag verwachten van een goed onderhouden zaak. Ook immateriële gebreken kunnen derhalve onder dit begrip vallen.
In 2008 oordeelde de Hoge Raad in het zogenaamde Amicitia-arrest dat, indien de gehuurde winkelruimte deel uitmaakt van een winkelcentrum, ook negatieve eigenschappen of omstandigheden die betrekking hebben op andere delen van dat grotere geheel een gebrek kunnen opleveren. Tegenvallende bezoekersaantallen kunnen echter volgens de Hoge Raad in beginsel niet worden aangemerkt als een gebrek. Dit kan anders zijn indien de tegenvallende bezoekersaantallen het gevolg zijn van concrete gebreken in het gehuurde object zelf of het grotere geheel waarvan de gehuurde ruimte deel uitmaakt, waarop de huurders niet bedacht hadden behoeven te zijn. In het Amicitia-arrest oordeelde de Hoge Raad echter, dat de nadelen van tegenvallende bezoekersaantallen in het winkelcentrum naar verkeersopvattingen voor rekening van de huurders kwamen.
Het oordeel uit het Amicitia-arrest is lange tijd gevolgd. Het uitgangspunt is dat tegenvallende bezoekersaantallen en lage omzetten behoren tot het ondernemersrisico van de huurder en derhalve niet afgewenteld kunnen worden op de verhuurder. Dit is alleen anders indien er sprake is van een concreet gebrek of als hierover duidelijke afspraken (garanties) zijn opgenomen in de huurovereenkomst. Dat laatste komt echter bijna nooit voor. Daarnaast wordt bij de beoordeling of er sprake is van een gebrek, gewicht toegekend aan de vraag of de huurder het gebrek bij het aangaan van de huur redelijkerwijs behoorde te kennen. Omstandigheden zoals de ligging van het gehuurde zijn al bij aanvang van de huurovereenkomst bekend en leveren in beginsel dus geen gebrek op.
Toch is de rechtspraak ten aanzien van tegenvallende bezoekersaantallen nog altijd in beweging. Zo overwoog het Gerechtshof Amsterdan in een tussenarrest uit 2011 dat, indien tegenvallende resultaten het gevolg zijn van bepaalde onderhoudsgebreken, de tegenvallende resultaten niet zonder meer aangemerkt kunnen worden als het ondernemersrisico van de huurder. Meer in het bijzonder rees in deze zaak de vraag of tot de onderhoudsverplichting van de verhuurder ook moet worden gerekend dat hij tijdig zorgdraagt voor vernieuwing van het winkelcentrum, ten einde de nadelen van een enigszins verouderd winkelcentrum te voorkomen. In deze zaak hebben partijen uiteindelijk een schikking getroffen, zodat een eindoordeel van het Gerechtshof op dit punt niet meer zal volgen. Het laat evenwel zien dat de vraag of de verhuurder verantwoordelijk is voor tegenvallende bezoekersaantallen niet eenduidig kan worden beantwoord.

Mr Susanne Pendjol-Klarenbeek is als advocate werkzaam bij SMS Attorneys at Law en is onder meer gespecialiseerd op het gebied van huurrecht.

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL
1 ten honderd, **5** film van James Cameron, **9** elektrisch geladen deeltje, **11** voor, **12** valkuil voor tanks, **15** Russisch voor vrede, **16** sluiting, **18** koorhemd, **20** salonheld, **22** juwelenkistje, **25** tegen, **27** schaamte, **28** azijn, **29** veenbagger, **31** alcoholische drank, **33** rivier in Frankrijk, **36** Griekse filosoof, **38** lusthof, **40** oude Franse munt, **41** stad in Zweden, **44** ten langen laatste, **45** boogbal, **46** Noordafrikaans land, **47** onderbreking van een wedstrijd.

VERTICAAL
1 deel van het oog, **2** wilde marjolein, **3** delfstof, **4** chemisch element, **5** ten name van, **6** bekende romanfiguur, **7** accepteren, **8** hondenras, **10** gele verfstof, **13** deugniet, **14** waardepapier, **17** nauwe doorgang, **19** hoofdstad van Azerbeidsjan, **21** inleiding, **23** gevangeniskamer, **24** Europeaan, **26** buidel, **29** oliehoudend gewas, **30** hemelsblauw, **32** Tibetaans leeuwhondje, **34** inleiding, **35** luister (Fr.), **37** brompot, **39** hertenleer, **42** Palestijnse bevrijdingsorganisatie, **43** kloosteroverste.

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Angeline Rosenstand	Hart J.H.
Argentiniestraat 8-A	Janwehstraat 15
Aruba	Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

		3				5	2	
8			5	9				6
	2		4		3			
		8						5
4		6			9	8		
2			6				1	
7	6					1		2
5	1			8		3		7
		4			1			

HEAVY

			4			5		
	8					6		
				2				1
		9			1			4
						3		
							9	2
4	2		7				8	
7				3				
	6			5	9	7		

ZWEEDSE PUZZEL

aan-gezien · middel-punt · oom (D.) · vertrager · vogel · ge-heugen · vogel · Japanse parel-duikster · smalle sloot · redenaar · Bijbelse figuur · plechtige inkomst · voge-laarsstok · zeuren · strijd-perk · nostro conto · klooster-overste · boom · manne-lijk (afk.) · onheils-godin · chirurgie-mesje · maan-stand · Rijks-mark · zie aldaar · Admin. troepen · afvoeren · kunst-leer · land in Azië

CRYPTOGRAM

HORIZONTAAL:
1. Boosheid is van gewicht (4); **4.** Na het spinnen verzamelen (5); **7.** Het werk van een zelfzuchtige auteur? (2,5); **8.** In de bijenkorf en in de gevangenis (3); **9.** Schoon genoeg van dit baardje (3); **10.** Waarmee de chirurg tussenbeide kwam (7); **12.** Aan dit mechaniek is men even bezig (7).

VERTICAAL:
2. Ter ere van klaverjassers (4); **3.** Een van de mensen die met veel geduld werken (6); **4.** Dwaas geselecteerd (8); **5.** Houdt de vitrage in het spoor (4); **6.** Toespraak die het verstand volgt (6); **9.** Met bonen erbij telt het niet mee (4); **11.** Laat de vloeistof uit Bengalen weglopen! (3).

WOORDZOEKER

K	R	O	E	S	H	A	A	R	N	V	N	D
A	O	E	A	E	C	C	F	E	E	E	H	L
A	T	M	M	A	L	U	K	G	O	P	A	E
R	O	E	H	D	N	E	L	R	U	V	E	G
S	L	E	R	O	R	B	G	P	T	N	J	P
R	E	S	O	P	O	E	R	I	T	A	S	I
E	D	T	S	I	T	G	U	E	E	U	I	T
C	R	E	N	N	A	P	S	T	N	O	U	S
H	O	R	E	G	A	N	E	E	T	G	H	R
T	G	L	S	T	I	E	F	B	R	O	E	R
P	O	IJ	D	E	N	E	M	A	R	K	E	N
P	T	K	R	S	D	H	T	I	T	T	H	E
O	U	H	A	T	T	R	I	B	U	U	T	R
S	A	P	P	O	R	O	U	R	U	R	M	I
B	O	U	I	L	L	O	N	O	E	I	E	N
E	I	T	U	L	O	V	E	V	L	R	T	G

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AANBRENGEN
AFGUNST
ATTRIBUUT
AUTOGORDEL
BAHREIN
BOUILLON
DENEMARKEN
DOPINGTEST
ELEGIE
EVOLUTIE
FATUM
GERUIM
GIETBUI
HEMEL
KAARSRECHT
KROESHAAR
LENTEGROEN
LOURDES
MEESTERLIJK
NERING
OMHOOG
ONTSPANNER
PEPER
PUPIL
RETURN
SAMOS
SAPPORO
SATIRE
SCULPTUUR
SENSOR
STIEFBROER
TEENAGER
THEEHUISJE
TIPGELD
TOESPREKEN
UITVAL
VERTE
VOORHEEN

© Puzzelland/150124

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

2	6	7	8	3	5	9	4	1
1	8	3	7	9	4	2	6	5
5	4	9	1	6	2	8	3	7
9	7	4	3	2	1	5	8	6
3	2	8	6	5	9	1	7	4
6	5	1	4	8	7	3	9	2
4	9	6	5	1	3	7	2	8
8	3	5	2	7	6	4	1	9
7	1	2	9	4	8	6	5	3

Heavy

4	9	6	2	7	1	3	8	5
5	2	3	8	4	9	7	6	1
8	7	1	5	3	6	2	4	9
1	5	2	4	9	8	6	3	7
6	8	9	7	1	3	4	5	2
3	4	7	6	5	2	9	1	8
7	1	5	3	2	4	8	9	6
2	3	8	9	6	5	1	7	4
9	6	4	1	8	7	5	2	3

Cryptogram:
Horizontaal: 1. Drab; 4. bekaf; 7. Irakees; 8. lol; 9. kor; 10. Citroën; 12. tapster. Verticaal: 2. Rede; 3. bokser; 4. baklucht; 5. kuil; 6. franco; 9. knor; 11. tip.
Woordzoeker:
HUISGENOOT

Zweedse puzzel

■	S	■	A	■	A	■	T	■	N	■	M
S	P	E	L	■	L	E	U	N	I	N	G
■	R	E	E	D	S	■	L	O	P	E	R
H	E	A	R	I	N	G	■	V	A	K	■
■	E	■	T	E	O	R	B	E	■	K	L
R	U	I	■	S	G	■	L	E	G	E	S
■	W	E	S	T	■	L	O	N	E	N	D

Prijspuzzel

S	C	H	I	E	R	■	O	■	G	A	A	N	D	E
■	O	■	■	S	O	L	V	E	N	T	■	■	O	■
P	R	O	M	P	T	■	E	■	O	M	A	G	R	A
■	S	P	A	■	A	N	N	A	M	■	D	U	S	■
B	O	L	O	G	N	A	■	R	E	G	E	N	T	E
■	■	A	■	O	■	D	E	R	■	I	■	S	■	■
G	E	D	R	A	A	I	■	A	A	S	E	T	E	R
■	R	E	U	■	C	R	O	S	S	■	G	I	G	■
B	U	R	E	A	U	■	M	■	S	L	O	G	A	N
■	I	■	■	C	U	R	A	C	A	O	■	■	A	■
A	T	L	E	E	T	■	N	■	M	O	B	I	L	E

Beroep onder de loep.

‘Kus van een zeeleeuw’

Ze vindt zelf dat ze een droombaan heeft en hoopt dit nog jaren te blijven doen. Stralend vertelt Brigitte Bourret over haar baan: trainster en verzorgster van zeeleeuwen bij Sea Aquarium.

Tekst en foto: **Marja Berk**

Wat houdt je werk in?

“We doen drie shows op een dag met de dieren en bovendien kan een bezoeker een kus krijgen van een zeeleeuw. Mijn taak is ook om het zo leuk mogelijk voor de dieren te houden, zodat ze bereid blijven mee te werken.” Ze voedert, observeert, begeleidt en coacht de zeeleeuwen. Waarom dat observeren? “Je moet goed in de gaten houden of er onenigheid in de groep is en hoe dat komt. Als je dat weet kan je zaken voorkomen en ervoor zorgen dat de vrede bewaard blijft.” Hoeveel eet een zeeleeuw per dag? “Nou”, zegt Brigitte Bourret, “dat komt neer op 30 kilo vis per dag. De vis komt uit Canada en moet erg vers zijn, vergelijkbaar met door henzelf gevangen vis. Bovendien vullen we het aan met supplementen om ze zo gezond mogelijk te houden.”

Hoe lang doe je dit al?

Bourret moet even nadenken en zegt dan: “Bij de zeeleeuwen doe ik dit nu drie jaar, maar daarvoor heb ik ruim twee jaar met de dolfijnen gewerkt.” Haar reislust bracht haar naar het eiland, op bezoek bij haar zus Chantal. “Ja, ik heb erg veel gereisd, ik vind het heerlijk. Ik was van plan hier een jaar bij mijn zus te gaan wonen, leuke dingen met haar te doen en weer verder te reizen. Maar door veel verschillende omstandigheden, onder meer deze geweldige baan, ben ik blijven hangen.” Het is niet haar enige baan; Bourret zingt al ruim vijf jaar met haar zus en samen hebben zij een band: De Bourreties.

Wat is het leukste aan je werk?

Het leukste vindt Brigitte dat het karakter van een zeeleeuw te vergelijken is met een kat. “Oh ja hoor, als ze ergens echt geen zin in hebben doen ze het ook echt niet. Ze proberen je ook uit. Dan heb je ook die vis nodig om ze over de streep te trekken. Het zijn best zakelijke dames hoor. Als die interactie dan goed gaat, is dat een geweldige beloning voor me. Dát vind ik eigenlijk het leukste. Daarom ga ik elke dag fluitend naar mijn werk!” Als Bourret vis heeft, maar de ‘dames’ hebben geen honger, kan de show vergeten worden. Niet vooruit te branden. “Het is wel gebeurd dat één het voor gezien hield, midden in een show. Gewoon, geen honger genoeg!” Het is dus zaak te letten op de timing, dieet en de ‘appetite’. Soms vangen de dieren ook in hun bassin wat vis. “Gelukkig kunnen ze eenderde van hun gewicht wegstouwen, dus het komt niet zo vaak voor dat ze absoluut geen trek hebben”, lacht de trainster. Ze ‘leest’ haar dieren en kan uit het gedrag opmaken of ze medewerking krijgt, of niet. “Niet? Ook goed hoor, ga dan maar iets voor jezelf doen...”

Wat zijn de minder leuke kanten aan je werk?

Ze kan er kort over zijn: “Mensen die niet begrijpen en waarderen hoe bijzonder het is wat zij te zien krijgen. Die het een leuke show vinden, maar het ook als vanzelfsprekend zien. Dat is natuurlijk ook onwetendheid. Het Sea Aquarium probeert ook heel educatief te zijn met veel voorlichting en hamert op respect voor de dieren. Weet je hoe ongewoon het is dat je zo dichtbij de dieren kunt komen? Een dier vertrouwt zijn trainer helemaal. Je zou als bezoeker ook goed op de trainer moeten letten. Gewoon, om te kijken welke signalen de trainer geeft en hoe het dier daarop reageert.” Het is een zichtbaar irritatiepunt bij Brigitte.

Wat was je graag geweest als je dit werk niet zou doen?

“Eeehhhh, maatschappelijk werkster”, is het anwoord. Bourret vindt dat ze hier ook op haar werk mee te maken heeft. “Ja, als je ziet dat een oude dame lang heeft gespaard voor een encounter en ze is er zó dankbaar voor en blij mee, dan heb ik ook een goede dag. Zeker toen zij zich realiseerde hoe speciaal het contact met de dieren is en hoeveel moeite er gedaan is om ze zo ver te krijgen.” Ze staat op en loopt naar Coral. Het wordt tijd voor een foto...